
KUVALLISEN KASVUN PORTFOLIO

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma

Lahdensivu 3.5.2010

Maritta Kärki

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma
Hämeenlinna

Työn nimi	Kuvallisen kasvun portfolio
Tekijä	Maritta Kärki
Ohjaava opettaja	Hanna Hentinen ja Helena Leppänen
Hyväksytty	11.5.2010
Hyväksyjä	Hanna Hentinen ja Helena Leppänen

LAHDENSIVU

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma
Pedagoginen ohjaustoiminta

Tekijä	Maritta Kärki	Vuosi 2010
Työn nimi	Kuvallisen kasvun portfolio	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä tietoa portfoliotyöskentelyn merkityksestä ja menetelmistä ja kehittää kehitysvammaisten kuvataidetoimintaa tukeva portfoliomalli. Toimeksiantaja opinnäytetyölle oli Kiipulan ammattiopisto, ja sen kuvataidepainotteinen valmentava opintolinja.

Työn taustateoriassa perehdyttiin kehitysvammaisuuteen, kehitysvammaisten kuvataiteeseen, kehitysvammaisten taideopetukseen, portfolioon opetusmenetelmänä ja selkokieleen. Tutkimuskysymyksenä oli selvittää, minkälainen portfoliotyöskentely sopii KUVA-koulutukseen, mitä se vaatii opettajalta ja opiskelijalta. Opinnäytetyössä kokeiltiin portfoliotyöskentelyä, joka sisälsi portfoliokeskusteluja ja oppimispäiväkirjan käyttöä. Tutkimusmenetelminä käytettiin osallistuvaa havainnointia ja haastattelua. Tutkimusaineistona oli lisäksi täytetyt lomakkeet ja oppimispäiväkirjat. Aineistoa kerättiin neljän kuukauden ajalta syksyllä 2009.

Opinnäytetyön tutkimuksen tuloksena voidaan esittää, että kehitysvammaisten kuvataidetoimintaa tukee vuorovaikutukseen perustuva portfoliomalli. Tutkimus osoittaa, että portfoliotyöskentelyssä opiskelija harjoittaa opitun reflektointia, suullista ja kirjallista taitoa sekä kehittää sosiaalisia taitojaan. Portfoliotyöskentelyssä opettaja voi havainnoida opetusmenetelmien soveltuvuutta ja opiskelijan yksilöllistä kehittymistä. Tutkimuksen tuloksena kehitettiin portfoliomalli ja ohjeistus opettajalle sen käyttöön.

Tutkimuksen jatkotoimenpiteenä voidaan esittää töiden sanallisen kuvailun kehittämistä. Kuva voi toimia kehitysvammaisten taidetoiminnassa kommunikaation välineenä. Fenomenologinen kuvailu kehitysvammaisten kuvataideopetuksessa ja portfoliotyössä on merkittävä jatkotutkimuksen kohde.

Avainsanat Kehitysvammaisuus, kehitysvammaisten kuvataide, kehitysvammaisten taideopetus, erityisopetus, portfolio ja selkokieli.

Sivut 47 s. + liitteet 17 s.

LAHDENSIVU

Degree programme in Crafts and Recreation

Option Pedagogic

Author

Maritta Kärki

Year 2010

Subject of Bachelor's thesis

A Portfolio of Visual Growth

ABSTRACT

The purpose of the thesis was to gather information about the meaning and methods of portfolio working and to produce a portfolio model to support visual art activity for students with intellectual disability. The thesis was commissioned by Kiipula Vocational College, the preparatory special education in visual arts.

The theoretical background of the thesis deals with intellectual disability, visual art and art education for people with intellectual disability, portfolio as an educational method and simplified language. The aim of the thesis was to find out what sort of portfolio working conforms to KUVA-education, and what it requires of teacher and student. The thesis included an experiment with a portfolio working method, which involved portfolio discussions and using a learning diary. The data were collected using participatory observation and interview. The research material also comprised completed forms and learning diaries. The material was collected during four months in autumn 2009.

The result of the research shows that the portfolio model which is based on interaction supports visual art activity for the intellectually disabled. The research shows that in the portfolio working the students learn to reflect on their studies, practise their verbal and written skills, and develop social skills. In the portfolio working the teacher can observe the suitability of the educational methods and the student's individual progress. As a result of the thesis a portfolio model and teachers' instructions were developed.

A further development idea is to develop the verbal description of artwork. A piece of visual art can serve as a means of communication in art activity for the intellectually disabled. Phenomenological description in art education for the intellectually disabled is a relevant focus for further research.

Keywords

Intellectual disability, visual art for the intellectually disabled, art education to the intellectually disabled, special education, portfolio and simplified language

Pages

47 p. + appendices 17 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Opinnäytetyön rakenne	1
1.2	Tutkimustehtävä ja tavoitteet	2
2	KIIPULAN KOULUTUS- JA KUNTOUTUSKESKUS	3
2.1	Kiipulan ammattiopisto	3
2.1.1	Perttulan toimipaikka.....	3
2.1.2	Perttulan koulutuslinjojen tavoitteet.....	4
2.2	KUVA-koulutus	4
2.2.1	KUVA:n opetussuunnitelma.....	5
2.2.2	Opiskelijat KUVA:lla	5
3	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	6
3.1	Kehitysvammaisuus ja oppiminen	6
3.2	Kehitysvammaisten taide	8
3.3	Kehitysvammaisten taideopetus	9
3.4	Portfolio.....	11
3.5	Selkokieli.....	12
4	TUTKIMUSMENETELMÄT	13
4.1	Osallistuva havainnointi	13
4.2	Haastattelut.....	14
4.3	Dokumentit.....	15
4.4	Toteutus käytännössä	15
4.5	Aineiston käsittely.....	15
5	PORTFOLIOMALLIN SUUNNITTELU	16
5.1	Havainnot KUVA-koulutuksesta	16
5.1.1	KUVA-ryhmä	17
5.1.2	Opetuksen havainnointia	18
5.2	Portfoliomallin suunnitteluprosessi.....	18
5.2.1	Portfolion kaavakkeet	19
5.2.2	Oppimispäiväkirja	20
6	PORTFOLIOTYÖSKENTELEY	20
6.1	Portfoliokokoonnot	20
6.1.1	Ensimmäinen kokoonnot	21
6.1.2	Toinen kokoonnot; Muisto	23
6.1.3	Kolmas kokoonnot; Tunne	25
6.1.4	Neljäs kokoonnot; Mosaiikki	27
6.2	Pohdintaa portfoliokeskusteluista	29
7	OPPIMISPÄIVÄKIRJAT	31

8	HAASTATTELUT	32
8.1	Haastateltavat	32
8.2	Teema kuvataideopetus	33
8.2.1	Opetusmenetelmät	33
8.2.2	Tavoitteet	34
8.2.3	Kehittyminen	35
8.3	Teema portfolio	35
8.3.1	Portfoliokeskustelut	35
8.3.2	Kaavakkeen käyttö	36
8.3.3	Oppimispäiväkirja	36
8.3.4	Toiveet portfolioista	37
8.4	Pohdintaa haastatteluista	37
9	TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	39
9.1	Portfoliokeskustelut	39
9.2	Oppimispäiväkirjat	40
9.3	Haastattelut	40
10	POHDINTA	41
10.1	Opinnäytetyön sisältö	41
10.2	Jatkotutkimusaihe	45
LIITE 1	Alkukaavake	
LIITE 2	Peruskaavake	
LIITE 3	Opettajien haastattelurungot	
LIITE 4	Opiskelijan haastattelurunko	
LIITE 5	Portfoliomalli	
LIITE 6	Toimeksiantajan palaute	

1 JOHDANTO

Kehitysvammaisten taideohjaus on mielenkiintoinen ohjaamisen alue ja ohjaajan ammattikentässä varmasti tulevaisuuden ala. Kehitysvammainen ei ole kovin itseohjautuva, vaan tarvitsee hyvän ohjaajan ja menetelmät, jotka parhaiten tukevat hänen kasvuaan omassa itseilmaisussaan.

Kiinnostuin kehitysvammaisten kuvataiteesta ollessani ensimmäisessä harjoittelussani Hämeenlinnassa Perttulan KUVA-koulutuksessa keväällä 2008. KUVA on kuvataidepainotteinen työhön ja itsenäiseen elämään valmentava opintolinja. KUVA:lla opiskelee nuoria aikuisia, joilla on kehitysvamma ja/tai laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Opiskelijoiden työt tekivät minuun vaikutuksen aitoudellaan ja omaperäisellä tyylillään. Kiinnostuin kehitysvammaisten kuvataiteesta siinä määrin, että päätin tehdä syventävän harjoitteluni ja sitä kautta opinnäytetyöni samassa paikassa.

Portfolio oppimisvälineenä eri ympäristöissä on jo vakiintunutta käytäntöä. KUVA:lla ei portfolio vielä ollut käytössä. Oman oppimisen tarkastelussa ja näyttönä opinnoissa tapahtuvasta kehityksestä portfolio on hyvin toimiva oppimisväline. Opinnäytetyöni aiheeksi muodostuikin suunnitella KUVA-koulutukseen sopiva portfoliotyöskentelyn malli.

Rajasin opinnäytetyön aiheen käsittelemään vain KUVA-koulutuksen taideopetusta. Opetus KUVA:lla ja syventyminen sen käytännön työskentelyyn oli opinnäytetyössäni olennaista. Perehtyminen kehitysvammaisuuteen, kehitysvammaisten kuvataiteeseen, kehitysvammaisten taideopetukseen, selkokieleen ja portfoliotyöskentelyyn ovat opinnäytetyöhöni liittyviä alueita.

Opinnäytetyössäni keräsin tietoa portfoliotyöskentelyn merkityksestä ja menetelmistä ja kehitin kehitysvammaisten kuvataidetoimintaa tukevan toimintamallin. Tutkimustuloksen perusteella suunnittelin KUVA-koulutukseen sopivan portfoliotyöskentelyn mallin ja ohjeistuksen sen käyttöön opetuksessa.

1.1 Opinnäytetyön rakenne

Huomasin harjoittelussani että KUVA:n opiskelijat eivät valmista portfolioa töistään, vaikka he tekevät paljon kuvataidetta ja taiteenteossa on tavoitteellisuutta. Opiskelijat saavat työnsä kotiin, mutta heille ei jää mitään dokumenttia omasta kuvallisesta kehityksestään. Tästä sain opinnäytetyöhöni idean, jota kehitin tutkimukseni myötä. Valmis portfolio toimii näyttönä opinnoista ja opiskelijan kehityksestä opintojen aikana. Portfolioa voi myös esitellä jatko-opintoihin hakiessa. Näyttelyihin osallistuvalla opiskelijalla portfolio toimii näytekansiona taidoistaan.

Minua kiinnostaa kuvallisen ja sanallisen ilmaisun yhdistäminen. Kuvasta kertominen ja kirjoittaminen tuo näkyväksi opiskelijan kokemusmaailmaa

kuvanteosta. Tutustuttuani KUVA:n opetukseen ja kirjallisuuteen kehitin portfoliotyöskentelyyn alustavan mallin, joka perustui ryhmäkeskusteluihin ja oppimispäiväkirjan käyttöön. Portfoliotyöskentely aloitettiin loka-kuussa 2009. Portfoliokeskusteluissa havainnoin tutkimustani varten kehitysvammaisen opiskelijan tapaa kertoa kuvastaan ja taitoa kirjoittaa kuvastaan portfolioon. Tein myös havaintoja siitä, mitä ohjaajan tulee ottaa huomioon portfoliokeskusteluissa. Oppimispäiväkirjan käytöstä tutkin miten niitä oli käytetty ja miten tämän käyttö tuki varsinaista portfoliotyöskentelyä. Kun portfoliotyöskentelyä oli harjoiteltu kaksi kuukautta, haastattelin opettajia ja yhtä opiskelijaa. Haastattelujen kautta hain tietoa KUVA-koulutuksen kuvataideopetuksen sisällöstä, tavoitteista ja toiveista portfolion suhteen. Tutkimukseni pohjalta kehitin lopullisen mallin portfoliotyöskentelyyn.

Valmiin portfoliomallin yksi kantava idea on, että KUVA-koulutuksessa voi käyttää kuvataidetta myös osana muita opintoja. Portfoliotyöskentelyä voi yhdistää mm. äidinkielen opetukseen. Kuvaa voi käyttää opetuksen välineenä. Portfolio tukee opiskelijan kuvallista kasvua ja on hyvä oppimisyväline niin opettajalle kuin opiskelijallekin. Kun opetussuunnitelman pääpaino on valmentavassa opetuksessa, painottuu myös portfolion teossa itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittäminen. Keskusteluissa kuva voi toimia kommunikoinnin kehittäjänä, lisäten vuorovaikutusta ja tätä kautta kasvattaa tekijän itsetuntoa ja itsetuntemusta. Portfoliosta näkyy opiskelijan koulutuksen aikana tapahtunut kehitys. KUVA-koulutuksessa opiskelut kestävät yleensä vuoden, tässä ajassa ehtii jo tapahtua paljon opiskelijan kehityksessä.

1.2 Tutkimustehtävä ja tavoitteet

Kehittäessäni portfoliomallia KUVA:n opiskelijoille asetin tavoitteekseni sen, että portfoliotyöskentelyä voisi linkittää muuhunkin opiskeluun linjalta. Tavoitteena oli tehdä portfoliomalli, josta tulee selkeä väline kehitysvammaisen opiskelijan kuvataiteellisen oppimisen ja kehityksen seuraamiseen. Opiskelijalle portfolio toimii näyttönä KUVA-koulutuksen kuvataide-opinnoista. Vaikka portfolio linkittyy muihin opintoihin, kansion tarkoitus on toimia pääsääntöisesti kuvataideopintojen näyttönä. Kansion valmistaminen kuitenkin kehittää myös opiskelijan muita taitoja. Portfoliotyöskentely on tavoitteellista toimintaa, joka sisältää itsearviointia sekä palautetta.

Määrittelin tutkimustehtäväkseni tutkia portfoliotyöskentelyä kehitysvammaisen opiskelijan ja opettajan näkökulmasta. Mitä portfoliolta odotetaan, mitä tehtäviä sillä on ja mitä sen tekeminen vaatii opiskelijalta, mitä opettajalta. Tutkimuskysymyksiä ovat: *Millainen on toimiva portfolio KUVA-koulutuksen opiskelijoille ja opettajille? Minkälainen portfoliotyöskentely sopii KUVA-koulutukselle?*

2 KIIPULAN KOULUTUS- JA KUNTOUTUSKESKUS

Kiipula on ammatillisen erityisopetuksen, aikuiskoulutuksen ja kuntoutuksen osaamiskeskus ja palvelujen tuottaja. Kiipulaan kuuluu Kuntoutuskeskus, Puutarha ja Ammattiopisto. Kiipulan Ammattiopistossa on erityisopetusta ja aikuiskoulutusta. Perttula on Kiipulan ammattiopiston erityisopetuksen toimipiste. Kiipulan omistaa Kiipulasäätiö, jonka taustayhteisöjä ovat Kansaneläkelaitos, Filha ry ja Janakkalan kunta. Säätiö on perustettu vuonna 1945. Sen palveluksessa on noin 400 työntekijää. Kiipulan päivittäinen asiakasmäärä on 1000 opiskelijaa/kuntoutujaa.

2.1 Kiipulan ammattiopisto

Perttula liittyi Kiipulan ammattiopistoon 1.1.2009. Kiipulan ammattiopistolla on aikuiskoulutusta ja erityisopetusta. Aikuiskoulutuksen yksiköissä annetaan aikuisten ammatillista perus- ja lisäkoulutusta, työvoimakoulutusta ja ohjaavaa koulutusta. Opetusaloja ovat tekniikka, liiketalous ja hyvinvointipalvelut. Toimipaikkoja ovat Janakkala, Hämeenlinna, Riihimäki, Tampere, Lahti, Kouvola, Vantaa ja Forssa.

Kiipulan ammattiopistoon kuuluu myös ammatillinen erityisoppilaitos ja ammatillisen erityisopetuksen kehittämiskeskus. Oppilaitos on tarkoitettu erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille. Erityisopetus tarjoaa ammatillista peruskoulutusta ja valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta. Oppilaitoksen opiskelijamäärä erityisopetuksessa on 570 opiskelijaa. Koulutusta järjestetään Janakkalassa, Hämeenlinnassa, Riihimäellä, Forssassa, Tampereella, Lahdessa, Vantaalla ja Kouvolassa.

2.1.1 Perttulan toimipaikka

Perttulan Erityisammattikoulu on perustettu 1890. Nykymuotoinen ammatillinen erityisopetus alkoi 1975. Perttulan Erityisammattikoulu oli ennen siirtymistä Kiipulasäätiölle vuonna 2009 valtion omistama ammatillinen erityisoppilaitos. Perttulan toimipaikka on Miemalassa Hämeenlinnassa, osoitteessa Perttulantie 80, 13430 Hämeenlinna. Oppilaitoksen yhteydessä on myös asuntola. Opiskelijoita Perttulan toimipisteessä on n. 180, joista 80 ammatillisessa koulutuksessa ja 100 valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa. Opiskelijat ovat nuoria aikuisia, joilla on kehitysvamma ja/tai laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Opiskelijat ovat suorittaneet peruskoulun yksilöllistetysti tai toiminta-alueittain.

Perttulan Hämeenlinnan yksikön koulutusaloja ovat ravitsemusala, puhdistuspalvelut, käsi- ja taideteollisuus, metsäala, sosiaali- ja terveysala, autoala, kiinteistöpalvelut, logistiikka sekä valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus.

Ravitsemusalan koulutusohjelman perustutkinto on kokki. Puhdistuspalvelujen koulutusohjelmassa suoritetaan toimitilahuoltajan perustutkinto. Käsi- ja taideteollisuuden koulutuksessa suoritetaan artesaanitutkinto, suun-

tautumisenä tuotteen suunnittelu ja valmistus. Metsätalouden koulutusohjelman tutkinto on metsuri-metsäpalvelujen tuottaja. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkinto on lähihoitaja, suuntautumisvaihtoehtoina vanhus- tai lapsityö. Autotekniikan koulutusohjelman tutkinto on ajoneuvoasentaja. Kiinteistöhoitoalan tutkinto on kiinteistöhoitaja. Logistiikan tutkinto on varastonhoitaja. Kaikki tutkinnot ovat 120 ov:n ammatillisia perustutkintoja.

Valmentava I on ammatilliseen peruskoulutukseen ja työelämään valmentava ja kuntouttava koulutus, AVA. AVA:n linjoja ovat liiketalous, tekniikka, luonnonvara-ala ja sosiaali- ja terveystieteet. Valmentava II on työhön ja itsenäiseen elämään valmentava ja kuntouttava koulutus, TYVA. Koulutusta järjestetään erilaisin painotuksin. Siinä voidaan painottaa itsenäisen elämän taitoja, ITE tai kuvataideopintoja, KUVA.

2.1.2 Perttulan koulutuslinjojen tavoitteet

Perttulan kaikkien koulutusohjelmien yhteisenä tavoitteena on, että opiskelija liittyy yhteisöön ja yhteiskuntaan oppien käyttämään yhteiskunnan palveluja. Koulutuksen tarkoituksena on edistää opiskelijan omatoimisuutta ja vahvistaa hänen kykyjään itsenäiseen toimintaan. Koulutuksessa korostetaan yksilöllisyyttä, opiskelijan omien kykyjen ja tavoitteiden vahvistamista. Tuottavuuden ja oman panoksen antaminen yhteiskunnalle on tärkeällä sijalla opetuksessa.

Ammatillisten opintojen tavoitteena on, että opiskelija omaksuu ammatillisen osaamisen yksilöllisten tavoitteiden mukaisesti. Opiskelija työllistyy ammattialan tehtäviin, tarvittaessa tuettuna. Opiskelu tukee aikuistumista, oman arjen hallintaa ja itsenäistymistä. Opiskeluista saa jonkin seuraavista todistuksista: 1) tutkintotodistuksen, 2) tutkintotodistuksen mukautetuina tavoittein tai 3) todistuksen suoritetuista opinnoista.

Valmentavan opetuksen tavoitteita ovat mm. itsenäisten elämäntaitojen vahvistaminen. Opiskelija saa tiedollisia valmiuksia ja yhteiskuntavalmiuksia. Opiskelija kehittää vuorovaikutustaitojaan, toiminnallisia perusvalmiuksiaan ja elämänhallintaansa. Opinnot sisältävät ammattiopintoja ja harjoittavat työtaitoja. Opintojen aikana jokaiselle opiskelijalle rakennetaan hänelle sopiva jatkosuunnitelma siitä, millaisiin töihin ja tehtäviin ja koulutukseen hän voi myöhemmin hakea. (Kiipula 2010)

2.2 KUVA-koulutus

KUVA-koulutus on kuvataidepainotteinen työhön ja itsenäiseen elämään valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus. Opinnot kestävät 1–3-vuotta yksilöllisen suunnitelman mukaisesti. Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija oppii kuvataiteen eri tekniikoita, saa taitoja mahdollisimman itsenäiseen elämän hallintaan, osallistuu yhteiskunnan toimintaan ja tekee jatko-opinto- tai työllisyysuunnitelman joko kuvataiteen tai muun toiminnan parista. Opettajina KUVA:lla toimivat kuvataideopettaja Maria

Haataja ja kuvataiteilija Ahti Isomäki. Lukuvuodelle 2009–2010 Kuva-ryhmään oli valittu seitsemän opiskelijaa.

2.2.1 KUVA:n opetussuunnitelma

Opetussuunnitelma on joustava ja antaa laajat puitteet tehdä erimuotoista taidetoimintaa. KUVA:lla työtaitoja kehitetään taidetoiminnan eri alueilla. Taideopetus on monipuolista ja vaihtelevaa. Taidetoiminnan tarkoitus on tuoda mukanaan onnistumisen iloa, kohottaa opiskelijan itsetuntoa ja edistää siten kuntoutumista. Taidetoiminta sopii motoristen taitojen kehittämiseen, joka on yksi opetustavoite. Koulutuksessa maalataan, piirretään ja muovaillaan 18 tuntia viikossa. Välineinä ovat vesivärit, akryyli- ja öljyvärit, tussit ja muovailusavi. Perinteisen taidemaalauksen lisäksi piirretään sarjakuvia, valokuvataan, tehdään kuvankäsittelyä tietokoneella, opiskellaan grafiikan eri menetelmiä, tehdään mosaiikkia ja keramiikkaa. Perttulassa on keramiikkapaja, jossa tehdään pienoisteoksia ja käyttö- sekä koriste-esineitä. Luova liikunta -tunneilla tehdään mm. luontoretkeä. Opetukseen kuuluu myös musiikki.

KUVA:lla opintoihin liittyy myös tiedollisten valmiuksien hankkiminen ja käyttö. Puheen ymmärryksen ja välittämisen kehittäminen sekä korvaavan kommunikaation erilaisten vaihtoehtojen ja tapojen opiskelu on osa opintoja. Yhteiskuntavalmiuksia harjoitellaan käyttämällä palveluita ja hankkimalla arjen taitoja. Opetukseen kuuluu mm. käynnit museoissa ja näyttelyissä. KUVA:n aineiden opetuksen lisäksi oppilas voi valita vapaasti valittavia aineita muiden linjojen opetuksesta 2 tuntia viikossa (Kuvaops 2006.) KUVA-koulutuksen opetussuunnitelmaa uudistetaan 2010.

Opiskelijoiden töitä on usein esillä Perttulan taidenäyttelyissä koulussa ja sen ulkopuolella. KUVA-koulutus tekee tiivistä yhteistyötä Taidekeskus Kettukin kanssa.

2.2.2 Opiskelijat KUVA:lla

Opiskelijoina KUVA:lla on nuoria aikuisia, joilla on kehitysvamma ja/tai laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Opiskelijat ovat suorittaneet peruskoulun yksilöllistetysti tai toiminta-alueittain. Opiskelijat ovat omia persooniaan, joilla on eritasoisia ja -asteisia kehityshäiriöitä. Jokaisella on yksilölliset tiedot ja taidot. Opetuksen tulee olla jokaiselle opiskelijalle hyvin erilaista. Tämä pyritään ottamaan huomioon kaikissa oppiaineissa.

Opiskelijoille tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämisen suunnitelma, HOJKS. Kaksi kertaa vuodessa pidetään Hojks-palaverit, joissa opiskelija, opiskelijan huoltaja, opettajat ja ohjaajat suunnittelevat yhdessä tavoitteet opiskelijan opinnoille KUVA-koulutuksessa sekä tavoitteet asuntolassa asumiseen. Hojksissa määritellään nämä tavoitteet ja menetelmät sekä tukitoimet, miten tavoitteet saavutetaan. Tavoitteet koskevat mm. itsenäisiä taitoja rahankäytössä, asuntolassa asumiseen, opetukseen liittyvissä taidoissa ym. Hojksissa laaditaan myös suunnitelma siitä, minne

opiskelija menee koulutuskokeiluun. Kevään Hojks palaverissa päätetään jatkosuunnitelmista, esim. minne opiskelija hakee opintopaikkaa.

3 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Lähdin etsimään aineistoa mahdollisimman toimivan portfoliomallin suunnitteluun ensin kirjallisuudesta. Tutkimukseni taustateoriaksi tarvitsin tietoa kehitysvammaisuudesta, kehitysvammaisten taiteesta, kehitysvammaisten taideopetuksesta, portfolioista ja selkokielestä. Tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ovat siis kehitysvammaisuus, kehitysvammaisten taide, kehitysvammaisten taideopetus, portfolio ja selkokieli.

3.1 Kehitysvammaisuus ja oppiminen

Perttulan psykologi Jaana Isomäki määrittelee kehitysvammaisuuden artikkelissaan Kehitysvammaisuus, mielisairaus, luovuus näin:

Kehitysvammaksi katsotaan sellainen vammaisuus, joka on ilmaantunut kehitysiässä ja joka heikentää sekä yksilön sopeutumistaitoja että älyllistä suoriutumista. Kehitysvammaiset ovat joukko hyvin erilaisia ihmisiä- on olemassa paljon erilaisia kehitysvammaisuutta aiheuttavia syitä, lisäksi kehitysvammaisuuden taso vaihtelee lievästä syvään. Henkilön sopeutuminen, toimintakyky ja älykkyys voivat olla lähes normaaleita tai erittäin vahvasti poikkeavia tai jotain siltä väliltä. (Isomäki 2004, 20.)

Virallisessa luokituksessa kehitysvammaisella tarkoitetaan henkilöä, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisesti tai sairauden, vian tai vamman vuoksi. Älylliselle kehitysvammaisuudelle on ominaista alhainen älykkyysosamäärä, alle 70. Kehitysvammaisella on rajoituksia joissakin seuraavissa adaptiivisissa taidoissa: kommunikaatiossa, itsestä huolehtimisessa, kotona asumisessa, sosiaalisissa taidoissa, yhteisössä toimimisessa, itsehallinnassa, terveydessä ja turvallisuudessa, oppimiskyvyssä, vapaa-ajassa ja työssä. Lisämääreenä kehitysvammaisuuden astetta luokiteltaessa ovat käyttäytymisen häiriöt, lisävammat, ja -sairaudet. (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 16–19.) Yleisin liikuntavamma on CP-vamma, joka on aivovaurion aiheuttama liikuntavamma. Oireena on lihasten jäykkähalvausta, lihasjänteyden vaihtelua, pakkoliikkeisyyttä. Noin 30 % cp-vammaisista on älyllisesti kehitysvammaisia, ja n. 30 %:lla on eriasteisia oppimisvaikeuksia. Puhehäiriöitä on n. 50 – 60 %:lla. (Kaski ym. 2009, 132–133.) Kehitysvammaisuus ei siis rajoitu yhteen tekijään, vaan jokaisella on yksilöllisesti erilaisia ja eriasteisia häiriöitä. Nämä yksilölliset erot tulee ottaa huomioon portfolion rakenteessa niin, että se soveltuu monentasoiselle opiskelijalle.

Autistinen käytös on tyypillistä useissa kehitysvammaisuuteen liittyvissä sairauksissa. Autistinen ihminen on kyvytön muodostamaan vastavuoroi-

sia sosiaalisia suhteita, autismiin liittyy myös poikkeava kielen ja leikin kehitys ja aistien poikkeava toiminta. Autismiin liittyy pakonomaisesti ja konemaisesti toistuvia liikkeitä, rituaaleja. Muutokset aiheuttavat autisteissa tuskaisuutta ja rauhattomuutta. Opetuksessa tuleekin ottaa huomioon ennakoitavuus ja toistettavuus. Autismiin hoidossa käytetään käyttäytymis- ja puheterapiaa, puheen lisäksi käytetään kuvasymboleja. Toistuvat rutiinit voidaan opettaa autistille suullisesti ja näyttämällä tapahtumasta kuvaa. (Kaski ym. 2009, 107–110.) Kuvataide toimiikin autistien opetuksessa hyvin kommunikointia lisäävänä elementtinä. Opiskelija ilmaisee itseään kuvan kautta, voi kertoa tekemästään kuvasta ja täten lisätä vuorovaikutusta ympäristön kanssa.

Kehitysvammaisilla on tavallista enemmän psyykkisiä häiriöitä, yleisimmin se ilmenee rauhattomuutena. Häiriöitä lievitetään käyttäytymisterapialla. Syitä häiriöihin on monia, mm. ympäristötekijät, järkytykset, syrjiminen ja vaatimusten suhde kehitysvammaisen taitoihin. Oireena voi olla mm. taantumista, väkivaltaisuutta, levottomuutta, eristäytymistä. Myös sisäiset tekijät vaikuttavat, lievästi kehitysvammainen voi ahdistua huomattessaan oman erilaisuutensa. Alhainen itsetunto, turvattomuus, asosiaalisuus ja aloitekyvyttömyys voi olla oireena sisäiseen ahdistukseen ja myös seurausta ympäristön asenteista kehitysvammaista kohtaan. Häntä voidaan suojella ja rajoittaa liikaa, mikä ei kehitä itsetuntoa. Kehitysvammainen kohtaa syrjimistä, joka puolestaan aiheuttaa masennusta, neuvottomuutta ja väkivaltaisuuttakin. Kehitysvammaisilla voi esiintyä myös neurooseja, vakavia psyykkisiä sairauksia ja luonnehäiriöitä. (Kaski ym. 2009. 112–121.) Ohjaajan onkin hyvä ottaa huomioon psyykkiset tekijät mm. työn vaativuuden suhteen, ettei oppilas ahdistu liikaa. Ryhmäytymisessä on tärkeää luoda turvallista ilmapiiriä, että opiskelija voi avautua luovaan toimintaan. Parhaimmillaan kuvataidetoiminta ja siinä saadut onnistumisen kokemukset voivat vahvistaa opiskelijan itsetuntemusta ja tietenkin itseilmaisua. (Kaski ym. 2009. 220–221.)

Puheen ja kielen kehityksen häiriöitä esiintyy usein älyllisen kehitysvammaisuuden yhteydessä. Dysfasia on aivovauriosta johtuva laaja-alainen kielellisen kehityksen häiriö. Lauseenmuodostus ja ääntäminen tuottavat vaikeuksia, lisäksi häiriöihin liittyy esim. dysgrafiaa ja dysleksiaa, jotka ovat lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuksia. Lisäksi kuulovammat ja näkövammat heikentävät kommunikointia. (Kaski jne. 2009. 144–146.) Selkokielliset ohjeet ja kuvat auttavat kommunikoinnissa. Tämä on tärkeä seikka portfolioon lomakkeiden suunnittelussa. Lomakkeiden tulee olla sellaisia, että kaikenlaiset opiskelijat voivat niitä täyttää.

”Neuropsykologissa tutkimuksissa on todettu oppimishäiriöisten yhteisiksi piirteiksi pulmat tarkkaavuudessa, lyhytkestoisessa muistissa ja ns. työmuistissa, peräkkäisessä tiedonkäsitelyssä, ja oman toiminnan ohjausvaikeuksissa. Kehitysvammaisille tuntuu nimenomaan viimeksi mainittu osa-alue tuottavan eniten ongelmia, sitä on todettu kaikissa kehitysvammaisuuden muodoissa, tasoissa ja oireyhtymissä.” (Isomäki 2004. 20.) Henkilökohtaisen portfolioon rakentaminen auttaisi opiskelijaa havaitsemaan omaa kehitystään, mitä on oppinut ja mitä tavoitteita voisi omalle toiminnalle

nalleen asettaa. Opitun asian toistaminen, uudelleen mieleen palauttaminen ja sitä kautta opitun asian syventäminen voivat toimia portfoliotyökentelyn tärkeänä tavoitteena.

3.2 Kehitysvammaisten taide

Kehitysvammaisten taidetta tulisi katsoa ensisijaisesti taiteena, eikä taiteilijan mahdollisen kehitysvammaisuuden kautta. Heidän taiteensa voidaan myös nähdä omana lajinaan, erilaisen ihmisen näkökulmana tähän maailmaan.

Suomessa toimii kaksi kehitysvammaisten taiteilijoiden ammattikoulua: Bovallius ammattiopisto Laukaalla ja Kaarisilta Nastolassa. Lieksassa on kehitysvammaisten taiteilijoiden ateljeekoti Kirsikoti, jossa opetetaan ja tehdään kuvataidetta ammattimaisella otteella. Kiipulan Ammattiopistossa annetaan taidepainotteista valmentavaa opetusta KUVA- koulutuksessa. Muita kehitysvammaisten taidetoimintaa ylläpitäviä tahoja ovat mm. Lieksan taidetoimintakeskus, Helsingissä Lyhty ry, Espoossa Riilahden toimintakeskus, Tampereella Omapolku ja Wärjäämö. Lisäksi erilaisissa päivätoimintakeskuksissa on taidetoimintaa, ei kuitenkaan ammattimaista työkentelyä. Hämeenlinnassa toimii Taidekeskus Kettuki, jota ylläpitää Kettuki ry, kehitysvammaisten taiteilijoiden tuki ry. Taidekeskus Kettuki järjestää näyttely- ja kurssitoimintaa, koulutusta ja tapahtumia. Lisäksi sillä on oma kehitysvammaisten taiteen taidekokoelma. Taidekeskus Kettukissa Verkatehtaalla toimii kaksi työpajaa, yksi paja kokoontuu Parolassa. Kettuki julkaisee myös kirjoja.

Suomessa kehitysvammaisten kuvataide teki läpimurron yleisön laajempaan tietoisuuteen, kun Kiasmassa järjestettiin vuonna 2002 Kirsikodin kehitysvammaisten kuvataiteilijoiden taidenäyttely Hännätön Kissa. Kirsikoti on Suomessa merkittävä toimija kehitysvammaisten kuvataiteen opetuksessa ja ohjauksessa. Kirsikodissa taiteilijat asuvat ja tekevät taidetta ammattimaisesti. (Mikkonen & Sainio 2002.) Pohjoismaissa toinen edistynyt maa kehitysvammaisten kuvataiteen kentällä on Tanska. Siellä toimii useita kehitysvammaisten taidekouluja, ammatillisia ja harrastuspohjaisia. Tanskassa toimii myös kehitysvammaisten taiteelle omistettu museo, GAIA Museum Outsider Art. Museo työllistää 14 kehitysvammaista ihmistä. (Isomäki 2006, 36.)

Minua kiehtoo kehitysvammaisissa taiteilijoissa eniten heidän ennakkoluulottomuutensa ja epäonnistumisen pelon täydellinen puuttuminen. Taiteen tekemiseen heittäytytään luovasti eikä etukäteen turhaan varauduta epäonnistumiseen. Tämä luova asenne on monelta ihmiseltä hukassa. Aitous ja luova asenne näkyy myös lopputuloksessa. Kehitysvammaisten taide on usein omaperäistä ilmaisua, värikästä ja ilmeikästä. Itkonen toteaa kirjassaan ”Mikä mahtava mörkö” että kehitysvammaisen taiteilija ei ole kahlittu sommittelun tai väriopin teoriaan, ei taidehistoriaan eikä yleensä-kään taidekentän senhetkisiin trendeihin. Siksi kehitysvammaisen taiteilija ei liikaa mieti, mitä kuvassa pitäisi olla ja mikä on oikeaa, hyväksytyä taidetta. Tämä tuo luomisen vapautta ja ilmaisun vimmaa. Taiteilijalla on

oma kuvallinen tyyli, ja monesti töistä löytyy loisteliasta värienkäyttöä ja huumoria. (Itkonen 2008, 13–14.)

Suomessa on paljon hyviä kehitysvammaisia kuvataiteilijoita, esimerkkinä vaikka Kirsikodissa työskentelevä Kirsi Mikkonen. Hänen värikkäät Afrikka- ja Toscana-maalauksensa on tehty vahvalla omalla tyylillä. Myös Lieksan taidetoimintakeskuksessa työskentelevän Jack Heiskasen tuotanto on todella monipuolista ja rikasta. Paul Gustafssonin puupiirroksot taas ovat taidonnäytteitä grafiikan alalta, hän opiskelee Kaarisillassa. Kukaan heistä ei kuitenkaan tee taidetta yksin, vaan joko toimintakeskuksessa tai taiteilijakodissa.

KUVA 1 KUVA- koulutuksen opiskelijoiden töitä.

Kehitysvammaisen taiteilija tarvitsee kuitenkin puitteet, joissa toimia, ja ohjaajan joka mahdollistaa taiteen tekemisen. Kehitysvammaisen taiteilija, joka tekee upeita maalauksia taideryhmissä, ei välttämättä enää yksin pääse samoihin tuloksiin kuin ohjattuna. Itseohjautuvuutta täytyy tukea. Taiteilija tarvitsee myös tukea omien töiden esilletuomiseen, näyttelyihin osallistumiseen, sekä teosten myyntiin. (Isomäki 2006, 48–49.) Itseohjautuvuuden tukeminen on myös yksi KUVA- koulutuksen tavoite. Portfolio toimisi juuri tällaisen itseohjautuvuuden lisääjänä. Opiskelija arvioi siinä omaa työtään, pohtii mitä eri vaiheissa teki ja tarkastelee omaa suhtautumistaan prosessiin. Samalla tulee näkyväksi hänen tapansa tehdä kuvaa, ja hänen vahvuuksiaan kuvateossa.

3.3 Kehitysvammaisten taideopetus

Oiva Ikonen toteaa kirjassaan Kehitysvammaisten opetus. Mitä? Miten?, että hyvän ohjauksen edellytys on se, että ohjaaja on selvittänyt itselleen ihmiskäsityksensä sekä näkemyksensä kehitysvammaisten oppimisesta ja opettamisesta. Nämä käsitykset muodostavat koko ohjauksen idean. Omalla aidolla persoonalla toimiminen tuo ohjaamiseen uskottavuutta ja luo turvallisuutta vuorovaikutukseen. Hän toteaa myös, että kehitysvammaiset opiskelijat on hyvä nähdä ainutlaatuisina yksilöinä. Jokaisella on oma persoona ja temperamentti, tapa oppia ja nähdä asiat. Opetukseen haasteita on

hyvä luoda sopivasti, mutta niin että oppija saa niitä omien kykyjensä mukaan, yksilöllisesti. Itsenäisyyden käsite liittyy kaikkeen oppimiseen. Ohjaajan tehtävä onkin lähinnä auttaa oppijaa oppimaan. Tärkeää on myös havainnoida opiskelijoita, miten he kokevat opetuksen. Ohjaajan olisi hyvä oppia ottamaan vastaan myös opiskelijoiden palautetta. Tämä luo turvallista ilmapiiriä ja lisää luottamusta. Kannustava ilmapiiri luo turvallisuutta ja avoimuutta ideoita ja luoda uutta. (Ikonen 1999, 345–347.)

Kehitysvammaisten taideohjaus antaa haasteita ohjaamiseen. KUVA-koulutuksessa ollessani pohdin, miten opettaa kehitysvammaista taiteilijaa kahlitsematta liikaa hänen luovuuttaan. Miten ohjata jokaista löytämään oma alueensa ja ilmaisutapansa, ilman että ohjaajana tuon mukaan liikaa omia odotuksiani ja käsityksiäni siitä, mikä on hyvää taidetta? Ohjaajan tulisi nähdä tekijän oma tapa tehdä ja antaa sille tilaa. Myös pitkään kehitysvammaisten kuvataideohjaajana toiminut Isomäki on pohtinut samaa asiaa. Hänen mielestään on opettajan väärää vallankäyttöä, jos hän latistaa oppilaan omaa itseilmaisua silottelemalla sitä tai tekemällä siitä tavanomaista. Silloin juuri hänen mielestään katoaa kehitysvammaisen taiteen viehätysvoima ja ne piirteet, jotka erottavat sen muusta taiteesta. (Isomäki 2006, 8.)

Kehitysvammaliitosta löytyi mielenkiintoinen tutkimus kehitysvammaisten kuvataidetoiminnasta. Tutkimuksen on tehnyt Susanna Hintsala. Tutkimus koostuu kolmen taideohjaajan haastatteluista ja yhdeksän kehitysvammaisen haastattelusta. Yksi haastatteluista taideohjaajista on koulutukseltaan askarteluohjaaja. Tutkimuksessa oli määritelty ohjaajien mielikuva kehitysvammaisten taiteen ohjaamisen päämääristä. Keskeisiä päämääriä heillä oli omatoimisuuden lisääminen ja ideoinnin vahvistaminen. Tärkeä seikka ohjaamisessa heidän mielestään on se, ettei ohjaaja päätä opiskelijan puolesta. Muita päämääriä on mm. kehittää opiskelijan pitkäjänteisyyttä, vahvistaa kommunikointia ja itsetuntoa. Hintsala päätyy tutkimukseensa myös toteamaan, että kuva voi toimia viestintä- ja vuorovaikutuskanavana kehitysvammaisen ja muiden ihmisten välillä. Kehitysvammaiset kertovat töistään ja saavat tätä kautta yhteyden ympäristöön, tuovat näkyväksi oman todellisuutensa. (Hintsala 1994. 68, 43.)

Kehitysvammaisten taideohjaamisessa tulee mielestäni ottaa huomioon taiteen kaksisuuntainen merkitys. Sen voi toisaalta nähdä puhtaasti taiteena, mutta myös kommunikaation välineenä. Kehitysvammaisen omaa näkemystä kuvastaan tulee kunnioittaa. Kuva voi toimia hänelle kertomuksena itsestä tai hän voi myös nähdä kuvansa puhtaasti kuvana, taiteena. Taideteoksessa on kuitenkin aina kyse itseilmaisusta. Tämä itseilmaisuu puuttuminen on ohjaajan työssä huomioitava. Kehitysvammaiselle tulee antaa vapaus tehdä kuvaa ja tulkita sitä omalla tavallaan, omista lähtökohdistaan.

Tämä itseilmaisun vapaus tulee ottaa huomioon myös portfolioon teossa. Opiskelijan tulee saada tilaa omalle tulkinnalle ja havainnoille opitusta. Itseohjautuvuus on seikka, jota vahvistetaan kehitysvammaisten taideopetuksessa Perttulassa. Portfoliotyöskentely toimii tässä hyvänä opetusmenetelmänä.

telmänä. Portfoliota tehdessä myös opettaja voi seurata opiskelijan yksilöllistä kehitystä kuvataiteellisissa taidoissa, samalla hän voi tehdä havaintoja opetusmenetelmistään, miten ne toimivat kyseiselle opiskelijalle. Ikonen (1999) korostaa kirjassaan myös vuoropuhelua opettajan ja oppilaan välillä. Se luo turvallista ilmapiiriä ja luottamusta, joka edesauttaa oppimista. Portfolion kautta opiskelija tuleekin enemmän ”näkyväksi”, se on väline vuoropuheluun ja oman oppimisen tarkasteluun.

Virpi Turunen (2008) on kirjoittanut kokemuksistaan opettajan työstä Kir sikodissa. Kirjassaan Kaikilla Höysteillä (2008) hän kirjoittaa kokemuksistaan kehitysvammaisten nuorten elämänhallintataitojen opetuksessa. Kyseessä on kolme vuotta kestäneen projektin loppuraportti. Virpi Turunen päätyy siinä lopputulokseen, että kehitysvammaiset tarvitsisivat portfoliotyöskentelyä, joka olisi tavoitteellista ja joka sisältäisi itsearviointia sekä palautetta. Hänen mielestään tällaista portfoliotyöskentelyä tarvitaan kehitysvammaisten kasvatuksessa. Kehitysvammaisilla on heikko itseohjautuvuus ja tällainen tavoitteellinen työskentely vahvistaisi heidän taitojaan. Löytö ilahdutti, hän oli päätenyt samoihin ajatuksiin kuin minä. Hän ehdottaa kirjassaan, että olisi hyvä olla joku selkeä malli tällaiselle portfoliotyöskentelylle. Tällaiselle työlle on siis tarvetta.

3.4 Portfolio

Portfolio opetus- ja oppimismenetelmänä on erittäin toimiva, kun kyseessä on kokemukselliseen oppimiseen nojaava tavoite. Portfoliossa opiskelija voi reflektoida omaa oppimistaan, se tekee näkyväksi opiskelijan henkilökohtaisen oppimisen kaaren. Portfolio kasvattaa opiskelijan itsetuntoa, kokemuksellisuutta, itseohjautuvuutta ja se vahvistaa parhaimmillaan oppimisprosessia. Portfoliotyöskentelyssä painotetaan opiskelijan omaa panosta, hänet nähdään aktiivisena, itsenäisenä ja itseohjautuvana toimijana. (Niikko 2000, 23.)

TAULUKKO 1 *Portfoliotoiminnan taustalta hahmotettavia teoreettisia käsitteitä.*
(Niikko 2000, 23)

Portfoliomuodot voidaan jakaa karkeasti neljään eri malliin. Ne ovat perusportfolio, näyteportfolio, arviointiportfolio ja prosessiportfolio.

Perusportfolio on muodoltaan säätelemätön materiaalivarasto, jossa painottuu aineiston keruu. Perusportfolion ohjeena on, että siihen kerätään kaikki materiaali, mitä opetuksessa syntyy, tämä toimiikin pohjana näyte-, prosessi- ja arviointiportfolioiden teolle.

Näyteportfoliolla tarkoitetaan kansiota, jolla tekijä usein tavoittelee jotain ulkoista päämäärää kuten työpaikkaa. Näyteportfolio sisältää yhteenvetoja, ansioluetteloita, todistuksia ja näytteitä opiskelijan parhaiten onnistuneista töistä. Näyteportfolio voi sisältää opiskelijan omaa arviointia oppimisesta ja töistä. Hän voi esitellä siinä omia vahvuuksiaan ja taitojaan.

Arviointiportfoliossa korostuu selvästi tulos ja aikaansaannos. Siinä arvioidaan suoritus, tutkinto tai joku osaamisen alue. Arviointiportfolion ensisijainen tehtävä onkin toimia dokumenttina opitusta arviointia varten. Opiskelija kokoaa sen itsenäisesti, mutta tietyn kaavan tai tavoiteasettelun mukaan. Arviointiportfoliossa ilmenee opiskelijan ajattelu ja toiminta suhteessa opetettuun asiaan.

Prosessiportfolio on kasvun ja oppimisen väline. Se on kansio, johon valitaan opiskelijan kasvun ja oppimisen prosessia kuvaavaa aineistoa ja jossa näkyy myös työskentelyprosessin kulku. Tavoitteena tällaiselle portfoliolle voidaan pitää ammatillisen ja persoonallisen kehityksen, kasvun ja oppimisen tukemista ja edistämistä. Prosessiportfolio sisältää myös opiskelijan itsearviointia jolloin siinä korostuu oman identiteetin tarkastelu. Se jäsentää kuvaa itsestä ja lisää sitä kautta itsetuntemusta. Tekijä itse päättää tavoitteista, arviointikriteereistä ja portfolion ulkoisesta muodosta. Prosessiportfolio on hyvin henkilökohtainen, oman oppimisen tarkastelun väline. (Niikko 2000, 50–63.)

Portfoliotyöskentelyssä korostetaan vuorovaikutusta, ryhmätyöskentelyä ja itsereflektointia. Perehdytys portfolion tekoon on tarpeellinen heti prosessin alussa, myös portfolion tavoitteen asettelu on tärkeää. Tavoite määrittää sisältöä ja tekoprosessia. Portfoliotyöskentelyn on hyvä olla säännöllistä, sille tulee varata omaa aikaa. (Niikko 2000, 127–128.)

3.5 Selkokieli

Selkokieli on rakenteeltaan ja sisällöltään helposti ymmärrettäväksi muunnettua kieltä. Se on yleiskieltä helpompaa. Kohderyhmänä selkokielelle on esim. kehitysvammaiset, vanhukset ja yleensäkin ihmiset, joiden on vaikea lukea ja ymmärtää yleiskielistä tekstiä. Lyhyet, selkeät lauseet, jotka on ladottu oikeaan laitaan liehupalstaan, on selkokielen painoasua. Kirjasintyyppi on iso ja selkeä. Tekstiä tuetaan kuvilla, jotka on sijoitettu taitossa kuvaa käsittelevän tekstin viereen. Kuvien täytyy selkeästi liittyä tekstiin. (Hintsala 1997, 11–17.)

Kehitysvammaliitolla on oma Oppimateriaalikeskus, josta saa oppimateriaali-ideoita. Yleissääntönä kehitysvammaisten oppimateriaaleille on se, että yksityiskohtia karsimalla aiheesta valitaan olennainen aines, jolle etsitään selkokielineen ilmiäsu. Ikosen mukaan seuraavat asiat on hyvä huomioida selkokielistä materiaalia tehdessä: kohderyhmä, opiskelija, materiaalin tavoite, kokonaiskuva asiasta, esimerkit, motivointi, vuorovaikutteisuus, oppimistehtävät, ja kuvitus sekä taitto. Kuva selventää vaikeita sanoja ja käsitteitä. Kehitysvammaisen katsoo kuvia epäsystemaattisesti, ja siksi kuvien lukemista kannattaakin systemaattisesti opettaa. Opettaa nimeämistä ja tunnistamista, tutkia kuvan eri elementtejä, luokitella niitä ja yhdistää kuva oppijan käsitteisiin ja kokemusmaailmaan. (Ikonen 1999, 426–428.)

Portfolionkin rakenne tulisi olla mahdollisimman selkokielineen. Selkokielineen taitto ja kuvan sekä tekstin yhdistäminen toimivasti hyväksi kokonaisuudeksi tekee portfolioista helpon käyttää kehitysvammaiselle opiskelijalle.

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimukseni on kvalitatiivinen, laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen erityispiirteitä ovat seuraavat: tutkijan ja tutkittavan suhde on läheinen, tutkimusstrategia ei ole strukturoitu, aineiston luonne on rikasta ja syvää ja tutkimus on teoriaa luovaa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta tutkitaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedon keruun instrumenttina. Aineistoa tarkastellaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. Tutkimusmetodeja ovat mm. teema-haastattelu, osallistuva havainnointi ja ryhmähaastattelut. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Laadullisen tutkimuksen tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä, joustavasti olosuhteiden mukaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.)

Tutustuminen Perttulan KUVA-koulutuksen opetussuunnitelmaan ja alan kirjallisuuteen toimi hyvänä lähtökohtana tutkimustani varten. Keräsin aineistoa osallistuvan havainnoinnin ja haastattelujen avulla. Osallistuva havainnointi, haastattelut ja täytetyt lomakkeet sekä päiväkirjat toimivat oman opinnäytetyöni tiedonhankintamenetelminä. Tutkimustehtävänä oli selvittää, minkälainen portfoliomalli sopii kehitysvammaisten kuvataide-toimintaan. Opinnäytetyön tehtävänä oli luoda toimiva portfoliomalli KUVA-koulutukseen.

4.1 Osallistuva havainnointi

Osallistuva havainnointi on yksi tärkeä tutkimusmenetelmä, jota käytin tässä opinnäytetyössäni. Hirsjärven ym. mukaan havainnoinnin avulla voi saada välitöntä, suoraa tietoa yksilöiden ja ryhmien toiminnasta tekemisen aikana. Havainnointi on menetelmänä hyvä, kun tutkitaan henkilöitä, joilla

on kielellisiä vaikeuksia Osallistuva havainnointi antaa mahdollisuuden tehdä kysymyksiä havainnoinnin aikana, tarkentaa omia havaintoja kohteesta. Havainnoija voi tarkkailla mitä ihmiset tekevät, miten he reagoivat vaihtuviin tilanteisiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 212–214.) Kehitysvammaisia tutkiessa osallistuva havainnointi on hyvä menetelmä. Heidän verbaalisessa ilmaisussaan on monesti heikkouksia, ja heidän non-verbaali ilmaisunsa nousee tärkeälle sijalle vuorovaikutuksessa. Havainnoinnin kautta hain tietoa heidän tavastaan ilmaista itseään ja tavasta kertoa omista kuvistaan.

4.2 Haastattelut

Valitsin haastattelumuodoksi puolistrukturoidun teemahaastattelun. Puolistrukturoidulle haastattelulle on ominaista, että haastattelun näkökohdat on ennalta määriteltä. Haastattelu etenee näiden teemojen puitteissa. Teemahaastattelu antaa mahdollisuuden ihmisten tulkinnoille asioista ja tuo esille haastateltavan antaman merkityksen käsiteltäville asioille. Nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47–48.) Haastattelua tehdessä voi tehdä myös tarkentavia kysymyksiä. Teema-alueiden pohjalta haastattelijä voi jatkaa ja syventää keskustelua tutkimusintressien mukaan ja haastateltavien edellytysten ja kiinnostuksen huomioiden. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 67.)

Haastattelin tähän tutkimukseen kahta opettajaa ja yhtä opiskelijaa. Opiskelijaa haastateltaessa nonverbaalisen ilmaisun ja tarkentavien kysymysten merkitys oli tärkeää. Opettajilta sain tietoa opetuksesta, tavoitteista ja toiveista portfolioa varten. Kaikki haastattelut tein yksilöhaastatteluna. Valitsin yhden opiskelijan haastattelun, koska ryhmähaastattelussa olisi saattanut tulla mielipiteiden myötäilyä ja vahvemmat persoonat olisivat voineet hallita keskustelua. Yhden opiskelijan haastattelun kautta tulee näkyväksi hänen mielipiteensä portfoliotyöskentelystä. Hänen näkemyksensä yhdistettynä havaintoihini opiskelijoista heidän tehdessään portfoliotyöskentelyä täydentävät toisiaan.

Teemoitin haastattelun niin, että opettajien haastattelun teemat olivat taideopetus ja portfolio. Opiskelijan haastattelun teema oli portfoliotyöskentely. Teemojen kautta hain tietoa KUVA:n opetuksen sisällöstä ja tavoitteista ja toiveista portfolion kehittelyyn.

Haastattelun rungon lähetin opettajille ennen haastattelua, että he saivat mahdollisuuden tutustua haastattelun teemoihin etukäteen. (LIITE 3, LIITE 4). Haastattelut nauhoitin ja litteroin sanatarkasti. Teemahaastattelussa korostuu vuorovaikutus, ja tämän huomioon litterointivaiheessa. Haastattelut litteroin niin, että kirjoitin myös omat kommenttini haastattelun kulussa, koska ne vaikuttavat aina teemahaastattelun kulkuun. Litteroidut haastattelut lähetin tarkistettavaksi opettajille. Analyysivaiheessa käsitelin aineiston teemojen mukaan.

4.3 Dokumentit

Dokumentteina, yhtenä osana tutkimusaineistoani toimi Perttulan KUVA-koulutuksessa täytetyt kaavakkeet ja opiskelijoiden oppimispäiväkirjat. Kaikki seitsemän opiskelijaa täytti kaavakkeet ja käytti päiväkirjaa.

Täytetyistä kaavakkeista sain tietoa siitä, miten opiskelijat ovat osanneet täyttää kaavaketta. Otin huomioon, jos joku kohta oli tuottanut useille opiskelijoille vaikeuksia ja mitkä kohdat ovat sellaisia, mitä heidän on ollut helppo täyttää. Kaavakkeista näki myös sen, miten omasta kuvasta kirjoittaminen sujui ja kehittyi syyslukukauden aikana. Opiskelijat ovat hyvin eritasoisia, ja tämän huomioin kaavakkeita analysoidessani.

Oppimispäiväkirjasta näin opiskelijoiden vapaata itsereflektiotaan opitusta. Havainnoin myös innostusta kirjoittamiseen ja sitä, miten paljon päiväkirjaa on käytetty.

4.4 Toteutus käytännössä

Tein KUVA:n opiskelijoista jatkuvaa havainnointia harjoitteluni aikana elokuusta lokakuun 2009 loppuun. Havainnoinnin tarkoituksena oli selvittää opiskelijoiden tapaa työskennellä ja ilmaista itseään. Lisäksi tein havaintoja opetuksesta ja sen sisällöstä. Omassa oppimispäiväkirjassani reflektoin havaintojani ja oppimaani. Taustateorian ja havaintojeni pohjalta suunnittelin portfoliotyöskentelyn mallia ja alustavaa kaavakepohjaa joka otettiin käyttöön lokakuussa 2009. Käytin osallistuvaa havainnointia myös kaavakkeiden testauksessa.

Kokeilin portfolioon mahdollisesti tulevien kaavakkeiden soveltuvuutta myös portfoliokeskusteluissa. Tein havaintoja opiskelijoiden itseilmaisusta ja omista kuvista kertomisesta. Havainnoin myös kirjallista ilmaisua. Opiskelijat aloittivat oppimispäiväkirjojen kirjoittamisen marraskuussa.

Opettajat olivat tiiviisti mukana yhteistyössä, heiltä sain tietoa haastattelussa KUVA-koulutuksen opetuksesta, tavoitteista ja toiveista portfolioa varten. Opettajien ja yhden opiskelijan haastattelut tein joulukuussa teema-haastatteluina, jotka nauhoitin ja litteroin. Haastattelujen ajankohdan valitsin niin, että ryhmä oli ehtinyt harjoitella portfoliotyöskentelyä kaksi kuukautta. Haastattelujen kautta sain tietoa portfoliotyöskentelyn toimivuudesta ja kehitysehdotuksista. Sain myös lisää tietoa opetuksen tavoitteista ja sisällöstä.

Osan aineistonkeruusta tein harjoitteluni aikana, ja osan myöhemmin syksyllä. Aineistoa keräsin yhteensä neljän kuukauden ajalta.

4.5 Aineiston käsittely

Tutkimukseni ”kenttäaineiston” käsittelin laadullisin menetelmin, tehden siitä havaintoja ja johtopäätöksiä keräämäni aineiston pohjalta. Tutkimus-

otteeni on siis induktiivinen, kokoaan yksittäisistä havainnoista yleisiä merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113.)

Aineiston analysoinnin aloitin heti, kun tarvittava aineisto oli kerätty. Analysoin aineiston niin, että kokosin portfoliotyöskentelystä oman osion, jossa analysoin jokaisen kokoontumiskerran aineiston yhdessä. Se sisälsi havainnot, jotka olin kirjannut omaan oppimispäiväkirjaani ja kaavakkeet. Jokaisesta kerrasta pohdin tarvittavia kehityskohteita portfoliotyöskentelyyn.

Opiskelijoiden oppimispäiväkirjat analysoin erikseen. Kuvailin aineistoa, mitä oppimispäiväkirjoihin on kirjoitettu ja miten paljon sitä on käytetty. Haastattelut analysoin niin, että jaoin aineistot teemojen mukaan. Teemat otin suoraan haastattelurungosta. Analyysivaiheen olin ottanut huomioon jo runkoa suunnitellessani. Aluksi tein jokaisesta haastattelusta omat aineistot, jotka jaoin teemojen mukaan. Aineistosta etsin vastauksia teemoihin. Haastattelut yhdistin tämän vaiheen jälkeen teemojen mukaan. Otin myös lainauksia haastatteluista, jotka tuovat esille haastateltavien oman äänen. (Tuomi ym. 2009, 141–142.)

Lopuksi keräsin yhteen pohdinnat portfoliotyöskentelystä ja haastatteluista. Näiden pohdintojen kautta tein johtopäätökset ja suunnittelin portfoliomallin.

5 PORTFOLIOMALLIN SUUNNITTELU

Aloitin portfoliotyöskentelyn syyskuussa. KUVA:lla ei ole koskaan ennen tehty portfoliota. Portfoliotyöskentelyn suunnittelu lähti käyntiin kokeiluilla ja havainnoilla. Alustava malli toimi siis kokeiluversiona, jota kehitin kokemusten kautta eteenpäin. Saatujen kokemusten perusteella kehitte-
lin varsinaisen portfoliotyöskentelyn mallin.

5.1 Havainnot KUVA-koulutuksesta

Tutustuin KUVA:n ryhmään heti syyslukukauden alusta lähtien. Kahden ja puolen kuukauden aikana ehdin hyvin tutustua opetukseen, opiskelijoihin ja opettajiin. KUVA:n opetus on hyvin taidepainotteista. Koulutus on valmentavaa koulutusta, tarkoitus on saada eväät itsenäiseen elämään. Lukujärjestys on joustava, Kuvaops ei määrittele tarkkoja raameja opetuksen sisällölle. Päälinjat eli taideopetus ja valmentava opetus ovat pääosassa. Kuvalaiset tekevät opintomatkoja, syksyllä he tekivät retkiä mm. Fiskarsiin, Vapriikkiin ja Picasso-näyttelyyn Helsinkiin.

Tämän vuoden ryhmä oli päässyt hyvin työn alkuun. Pääsääntöisesti kaikki asuivat yhtä lukuun ottamatta oppilaitoksen asuntolassa ja tämä varmasti lisäsi ryhmäytymistä. Osa opiskelijoista on jo toisen vuoden Perttula-

laisia, joten paikka oli jo tuttu. KUVA:lla on kaksi opettajaa, joille on rajattu omat vastuualueet. Ryhmänohjaaja Maria Haataja opettaa kuvallisten aineiden lisäksi myös muita oppiaineita kuten mm. äidinkieltä ja matemaatiikkaa. Koulutukseltaan hän on taiteen maisteri. KUVA:n taidemaalauksen opettaja Ahti Isomäen päävastuualueena on taidemaalauksen opetus. Koulutukseltaan hän on taidemaalari.

Syksyllä 2009 opiskelijat tutustuivat grafiikan tekoon, tekniikoina linopiirros ja collografia. Keramiikassa opiskelijat tekivät soittimia, marakasseja. Maalaustunneilla pääaiheena tänä vuonna olivat intiaanit ja Picasso. Muilla kuvataidetunneilla tehtiin myös tunnemaalauksia, muistokuvia ja ryhmämuotokuvia. Myös mosaiikkityöt aloitettiin syksyn aikana. Matematiikan tunneilla oli toiminnallisia tehtäviä. Vertailtiin pituuksia ja lukuja, opeteltiin käyttämään rahaa. Äidinkielessä opiskelijat mm. etsivät itseään kuvaavia sanoja ja muodostivat näistä lauseita. Asumisvalmennuksessa leivottiin ja opiskeltiin elämäntaitoja.

Huomasin harjoittelun aikana, että kommunikaatio helpottui, kun opin tuntemaan opiskelijat paremmin. Jokainen on oma persoonansa ja jotenkin omassa aitoudessaan ja välittömyydessään heidän kanssaan oleminen vapauttaa myös heidän kanssaan työskenteleviä. Tämä aitous ja välittömyys näkyy heidän taiteessaan. Taidetta tehdään suoraan, mennessä aitoihin tunteisiin. Aitous ja taiteen kautta kommunikointi yhdistävät ihmisiä. Maalaukset valloittavat rehellisyydellään, värit ovat vahvoja ja työt hyvin ilmeikkäitä.

KUVA 2 Kuvia opiskelijoiden töistä.

5.1.1 KUVA-ryhmä

KUVA-ryhmässä on seitsemän nuorta aikuista, iältään noin 16–22-vuotiaita. He ovat hyvin eritasoisia. Opiskelijoiden eritasoisuus asettaa vaatimuksensa opetukselle kaikessa opetuksessa. Osa opiskelijoista on toisen vuoden opiskelijoita Perttulassa, joten heillä on jo kokemusta koulutyöskentelystä. KUVA:lla on myös yksi toisen vuoden KUVA-opiskelija. Opiskelijoilla on keskivaikeaa tai lievää kehitysvammaisuutta. Ryhmässä on yksi autistinen opiskelija. Opiskelijoiden kielellinen ja suullinen taitotaso vaihtelee. Opiskelijat ovat myös itseohjautuvuuden kannalta hyvin eritasoisia. Osa opiskelijoista on hyvinkin omatoimisia, tekevät töitä itse-

näisesti ja suunnittelevat omaa työtään tarkkaan. Osa taas tarvitsee tarkempaa ohjaamista. Myös työn tekemisen rytmi on hyvin erilaista. Toisilla työ tulee hyvinkin nopeasti valmiiksi ja jollain taas yhden työn valmistaminen kestää kauan. Opiskelijoiden eritasoisuus, ja yleensäkin erilaisuus on se, mikä tekee tästä työstä haasteellista.

KUVA-ryhmä oli mielestäni alkanut ryhmäytyä hyvin. Mielipiteitä ilmaistiin ja yhteistyö sujui. Kaikkien kanssa tultiin toimeen. Kuusi heistä asui koulun asuntolassa, osa liikkui myös vapaa-ajalla yhdessä.

5.1.2 Opetuksen havainnointia

Havainnoin opetuksen sisältöä ja palautteen antamista tulevan portfolio-työskentelyn kannalta. KUVA:lla opiskelijat saavat töistään palautetta tekemisen ohella. Hyvänä palautteena voi olla esim. se, kun opiskelijan työ kehystetään ja asetetaan esille. Kirjallista palautetta opiskelijat saavat HOJKS-palautteessa, muuta kirjallista palautetta he eivät saa.

Opetus ryhmänohjaajan tunneilla on hyvin vuorovaikutteista ja toiminnallista. Opettaja on aktiivisesti mukana tekemisessä. Hän keskustelee paljon opiskelijoiden kanssa. Hänen tunneillaan tehdään paljon kokonaisuuksia, teemaa kehitetään eteenpäin työ työltä. Palautetta hän antaa tekemisen ohessa. Töistä puhutaan myönteisesti, kuitenkin kertoen kehityskohteista. Hän asettaa töitä luokkaan esille, joten sekin on hyvää palautetta onnistuneesta työstä.

Taidemaalauksen opettajan tunneilla on hyvin keskittynyt ja rauhallinen tunnelma. Opettaja on enemmän taustalla. Tarvittaessa hän tulee aina ohjaamaan opiskelijaa, mutta ei silloinkaan anna valmiita vastauksia. Huomasin, että hän tekee parannusehdotuksia työhön mutta jättää kuitenkin opiskelijalle lopullisen valinnan mitä tekee. Palautetta hän antaa eniten toiminnan kautta. Hän kehystää opiskelijan onnistuneen työn ja asettaa sen esille joko Perttulaan tai taidenäyttelyihin muualle.

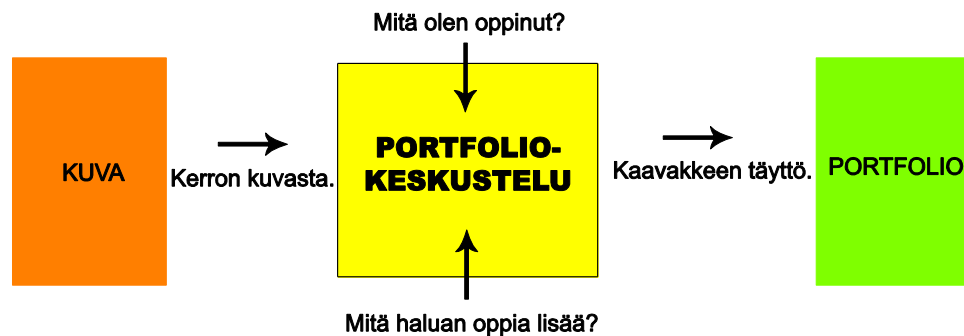
Opiskelijat eivät tunneilla paljoa puhu töistään, joskus joku oppilas kommentoi toisen työtä, ”Onpa hieno”. Opettajalta kysytään: ”Onko hyvä?”. Opettajalta haetaan tällä kysymyksellä tietoa, milloin työ on hyvä, milloin se on valmis. Opiskelijat ovat selvästi tyytyväisiä, kun heidän kuviaan asetetaan esille.

5.2 Portfoliomallin suunnitteluprosessi

Opetusta havainnoidessani huomasin, että ryhmänohjaajan tunneilla opetus on hyvin vuorovaikutteista. Työtä tehdään prosessinomaisesti, edeten työstä toiseen. Taidemaalauksen opettajan tunneilla opiskelijat maalaavat paljon, ja heillä on aina valittu teema työskentelyn alla. Portfoliotyöskentelyssä näitä valittuja aiheita ja töitä voisi käydä uudestaan läpi keskustelujen kautta. Samalla tulisi opitun kertausta ja syventämistä. Kirjallisen ja suullisen taidon harjoittaminen sekä omista kuvista puhuminen vahvistaisi

opiskelijan taitoja. Havaintojeni mukaan opiskelijat puhuivat vähän töistään tekemisen aikana. Tällaisen keskustelun kautta heidän olisi mahdollista paremmin tuoda esille ajatuksiaan työstä ja pohtia mitä ovat oppineet ja tehneet. Portfoliotoiminnasta paljon kirjoittanut Niikko korostaa kirjoissaan portfoliotoiminnan merkitystä reflektion mahdollistajana. Portfolio kehittää opiskelijan omaa tietoisuutta opitusta ja on väline oman kasvun tarkasteluun. (Niikko 2000, 34.)

Palautetta opettajat antoivat työskentelyn ohessa, hyvää palautetta oli se, kun työ asetetaan esille tai viedään näyttelyyn. Palautteen saaminen kirjallisesti ja suullisesti vahvistaisi opiskelijan itsetuntoa. Halusin kokeilla portfoliotyöskentelyä, joka perustuisi vuorovaikutukseen ja tarkoituksena olisi kehittää opiskelijoiden itseilmaisua sekä opitun reflektointia. Kehitysvammaisuuteen kuuluu lähimuistin heikkous, ja portfoliotyöskentelyllä sitä olisi mahdollista vahvistaa opitun kertaamisella. Portfoliotyöskentelyssä opiskelijat kertoisivat ensin toisille kuvistaan, minkä jälkeen täyttäsivät laatimani kaavakkeen.

KUVA 3 *Portfoliotyöskentelyn kaavio. Kehitin mallin, jossa opiskelijat kertovat ja kirjoittavat työstään portfoliokeskusteluissa.*

5.2.1 Portfolion kaavakkeet

Portfolion harjoittelukaavakkeet suunnittelin tekemiäni havaintojen pohjalta ja taustateoriaan tukeutuen. Suunnittelin kaavakkeista mahdollisimman selkokielelliset ja sellaiset, että niitä olisi eritasoisten opiskelijoiden helppo täyttää. Suunnittelin alktasoa kuvaavan kaavakkeen (LIITE 1), jonka tarkoitus oli selvittää mitä opiskelija on ennen KUVA-koulutusta tehnyt. Samalla voi havainnoida, mitä opiskelija osaa kertoa työstään ja mitkä ovat hänen mielenkiinnon kohteensa kuvataideopinnoissa. Suunnittelin myös peruskaavakkeen (LIITE 2), joka täytettäisiin aina tehdyn työn ohella. Kaavake sisältää kysymyksiä opitusta ja palaute-osion. Kaavake perustuu vuorovaikutukseen, opiskelija kertoo ensin kuvastaan ryhmälle ja sen jälkeen kirjoittaa kuvastaan kaavakkeeseen. Opiskelija myös saa ja antaa palautetta työstä. Kaavakkeista näkee opiskelijoiden kirjallisen ilmaisun kehittymisen ja suhtautumisen työhön.

5.2.2 Oppimispäiväkirja

Liitin portfoliotyöskentelyyn oppimispäiväkirjan pidon. Kehitysvammaisten taiteilijoiden ateljeekodissa, Kirsikodissa, on käytössä oppimispäiväkirja, ja sen käyttö on todettu tarpeelliseksi opetusvälineeksi. Oppimispäiväkirjan tarkoituksena on ollut toimia kirjoitus- ja lukutaidon harjoittelussa ja ylläpitämisessä sekä ajan hahmottamisessa. He ovat pitäneet erityisiä kirjoitustuokioita, joissa on kerrattu viikon tapahtumia, tunnelmia ja samalla on kirjoitettu huomioita omasta kehityksestä. Kysymyksinä on ollut mm. Mitä tapahtui maanantaina? Mitä teit eilen? Opiskelijat kokivat Kirsikodissa viikon tapahtumien kertaamisen ja omien tuntemusten jakamisen toisten kanssa hyvin tärkeänä. Opiskelijat olivat motivoituneita kirjoittamiseen, koska sillä oli selkeä tarkoitus. (Turunen 2008, 27 – 28.) Halusin kokeilla päiväkirjan käyttöä myös KUVA-koulutuksessa. Opiskelijat tekivät oppimispäiväkirjaa jonka tarkoitus oli tukea muistia, havaita opittua ja kerrata päivän tapahtumia. Ensisijainen tarkoitus päiväkirjalla on tukea muistia, joka on kehitysvammaisilla yleensä heikko.

6 PORTFOLIOTYÖSKENTELY

Portfoliotyöskentely käynnistettiin lokakuussa 2009. Kokoontumisia oli kolme kertaa lokakuussa ja viimeinen kerta joulukuussa. Kaksi ensimmäistä kertaa paikalla oli ryhmänohjaaja Maria Haataja. Muut kerrat ohjasin ryhmää yksin. Kukaan ryhmästä ei ennen ollut tehnyt portfoliota, tämä oli uusi työtapa myös KUVA-koulutuksessa. Tein osallistuvaa havainnointia KUVA-ryhmästä portfoliotyöskentelyssä ja se toimi hyvänä tiedonhankintamenetelmänä, kun kyseessä oli kehitysvammaisten nuorten ryhmä. Tekstissä opiskelijoiden nimet on muutettu.

Tutkin portfoliotyöskentelyä kehitysvammaisen opiskelijan ja opettajan näkökulmasta. Mitä asioita tulee ottaa huomioon portfoliokeskusteluissa, mikä on hyvä rakenne keskusteluihin ja miten kaavakkeet toimivat käytännössä?

6.1 Portfoliokokoontumiset

Kokoonnuimme neljä kertaa. Ensimmäisellä kerralla käsiteltiin työ, joka oli tehty ennen KUVA-koulutusta. Tarkoituksena oli selvittää opiskelijan mielenkiinnon kohteita, tapaa kertoa kuvastaan ja harjoitella kaavakkeen käyttöä portfoliokeskusteluissa. Jokainen kertoi vuorollaan kuvastaan. Havaintojeni mukaan vuorovaikutteisuus, keskustelu kuvasta oli toimiva työtapa. Suullinen ilmaisu oli kaikilla laajempaa kuin kirjallinen. Kaavakkeen täyttö oli heille uutta ja vaati perehdyttämistä.

Toisella kokoontumiskerralla opiskelijat täyttivät portfolion peruskaavakkeen. Jokainen kertoi vuorollaan työstään, kiteytti kuvan sisällön. Keskus-

telulle oli varattu aikaa puoli tuntia, ja tämä vaikutti keskustelun tasoon ja sisältöön. Havaittiin, että keskusteluille tulee varata kunnolla aikaa. Havaittiin myös, että portfoliokeskusteluille tarvitaan runkoa, teeman mukaisesti käsiteltäviä. Peruskaavakkeen täyttö oli heille uutta ja vaati runsasta perehdyttämistä.

Kolmannella kokoontumiskerralla keskustelussa oli jo teema: tunteet. Teema tuli käsiteltävän kuvan tavoitteiden kautta. Nyt portfoliokeskustelulle oli aikaa riittävästi, tunti. Keskustelu oli syvempää ja tämä heijastui myös kaavaketekstien sisältöön. Opiskelijat kertoivat tekemisen prosessistaan, yhdistivät kuvaa omiin tunteisiinsa ja määrittelivät oppimaansa sekä sitä mitä haluavat oppia lisää. Keskustelun kytkeminen kuvan teemaan oli toimiva ratkaisu.

Neljännellä kerralla aiheena oli työn tekniikka: mosaiikki. Opiskelijat olivat tässä välissä kirjoittaneet oppimispäiväkirjaa. Esitin runsaasti kysymyksiä liittyen tekniikkaan, ja tämä heijastui myös keskustelun monipuolisuudessa. Opiskelijat kertoivat työn eri vaiheista ja myös ongelmakohdista. Kaksi opiskelijaa, jotka kirjoittivat hyvin vähän kaavakkeeseen edellisillä kerroilla, kirjoittivat nyt runsaammin. Näiden kertojen välillä he olivat käyttäneet oppimispäiväkirjaa. Tämä oli saattanut osaltaan vaikuttaa heidän kirjoittamiseensa.

6.1.1 Ensimmäinen kokoontuminen

Portfoliotyöskentelyn ensimmäisellä kerralla oli tarkoitus täyttää portfolioon tuleva alkukaavake (LIITE 1), josta selviää opiskelijan kiinnostuksen aiheet kuvataiteessa ja tavoitteet. Kaavakkeen kysymykset olivat:

Tekijä. Pvm. Teoksen nimi. Koko. Tekniikka.

Kerron teoksestani.

Oma arvio teoksestani. (Hymiöt.)

Mitä olen tehnyt ennen KUVA-koulusta: (Rastit.)

maalausta/ keramiikkaa/ valokuvausta/ piirustusta/ grafiikkaa/ muu.

Missä olen opiskellut kuvataidetta.

Mitä haluan oppia KUVA-koulutuksessa.

Pyysin opiskelijoita tuomaan kotoaan yhden työn, jonka he ovat tehneet ennen KUVA-koulutusta. Osalle tuotti vaikeuksia käsittää, mitä tarkoittaa ennen. Selvensin heille asiaa, että oletteko tehneet kuvia peruskoulussa tai taidekerhossa. Pari opiskelijaa kertoi tarkkaan minulle, minkälaisen työn tuovat ja mitä kaikkea ovat tehneet. Jotkut sanoivat, etteivät ole tehneet ”taidetta”, mutta sanoin heille, että tärkeintä on tuoda jokin kuva, jonka on tehnyt ennen tätä opetusta ja jonka haluaa muille näyttää.

Kokoontuessamme kerroin opiskelijoille, että tämä työ tulee heidän portfolioonsa, jota he alkavat nyt koota KUVA-koulutuksessa. Keskustelussa oli ryhmänohjaaja ja neljä opiskelijaa. Kolme opiskelijaa täytti kaavakkeen myöhemmin, jolloin toimimme samalla tavoin. Jokainen opiskelija kertoi vuorollaan omasta työstään. Samalla tein havaintoja heidän tavastaan ker-

toa kuvistaan. Opiskelijat kertoivat kuvansa tekniikasta. Kuvan aihe muistettiin hyvin. Sitä, milloin työ on tehty, oli vaikea muistaa. Osa kertoi työstään hiukan arasti, osa taas kertoi työstään ylpäesti ollen selvästi tyytyväisiä lopputulokseen. Kyselin lisäksi kaavakkeen kysymysten mukaan, mitä tekniikoita he ovat käyttäneet ennen ja mitä haluaisivat tehdä KUVA-koulutuksessa. Osa oli tutustunut jo peruskoulussa esim. grafiikan ja mosaiikin tekoon. Yhdellä oli ollut taidenäyttely, ja yksi opiskelija oli opiskellut useita vuosia kuvataiteita lasten- ja nuorten taidekoulussa. Keskustelussa selvisi kiinnostuksen kohteita ja aiheita. Oppimispäiväkirjaan kirjoitin:

'Aki' toi työn jonka oli tehnyt peruskoulussa. Jutellessa selvisi että hän pitää vaatteiden, asusteiden suunnittelusta. On tehnyt joitakin itse. Työkin oli värikäs pipomalli. Muisti hyvin miten oli työn tehnyt. Kertoi tekniikasta. Hauska kommentti kysymykseen mitä haluaa oppia KUVA-koulutuksessa: Erilaisuutta sekä omaa luovuutta.

'Akin' teksti: Kerron kuvasta: "No piti piirtää lämminvärinen pipo. Mikä on omasta mielestä mieleinen."

Keskustelu avasi paljon enemmän opiskelijan ajatuksia kuin kirjoittaminen. Tässä vaikutti osaltaan varmasti myös ohjeistus. Kuvasta keskustelun kautta selvisi hänen kiinnostuksensa aiheeseen. Sama tilanne oli muilla opiskelijoilla. He kertoivat töistään runsaasti, mutta kirjoittivat hyvin suppeasti. Kaavakkeiden täyttö aiheutti monelle vaikeuksia aloittaessamme työskentelyä. Kukaan ei ollut ennen tehnyt portfolioa, ja tämä oli toimintamallina uusi. Jokaisesta kohdasta kaavakkeessa kysyttiin erikseen, mitä tämä tarkoittaa. Kuvan koon määrittäminen tuotti vaikeuksia. Huomasin, että opiskelijat tarvitsivat runsaasti lisäohjeistusta kaavakkeen täyttöön. Kun pyysin heitä kirjoittamaan jotain kuvasta, osa ei tiennyt, mitä kirjoittaa. Vaikka viittasin keskusteluun, jonka olimme käyneet, eivät he silti muistaneet, mitä olivat puhuneet. Toisaalta toimintamuotona tämä oli uusi ja vieras. Kaksi opiskelijaa kertoi kyllä työstään mutta itse tekstiä he eivät osanneet kirjoittaa. Tässä olisi mahdollisuus siihen, että opettaja kirjaa opiskelijan kertomuksen kaavakkeeseen. Kirjoitin oppimispäiväkirjaan havaintojani:

'Jani' toi työn josta oli jo puhunut etukäteen. Hän oli tehnyt itsenäisesti kotona puupalalle hirvipiirroksen. Työ oli luova ja idea omaperäinen. Hän ei aluksi muistanut miten työn teki, mutta rauhassa kysellen hän osasi kertoa miten sen teki. Hän kertoikin työstään ylpeyttä äänessään, ja näytti sitä muille. Kirjoittaminen ei sitten sujunutkaan, sanoessani että kirjoita vain samat asiat mitkä äsken puhuimme, hän ei enää osannutkaan kertoa. En minä muista hän tuskaili. Kirjoitin hänen puolestaan paperiin kaiken sen mitä hän oli puhunut. Mitä haluan oppia lisää kohtaan hän vastasi monisanaisesti.

KUVA 4 Vasemmalla 'Janin' hirvitaulu. Oikealla 'Akin' pipomalli.

Tämä kerta kertoi minulle, että on tärkeää perehdyttää hyvin opiskelijat portfoliotyöskentelyyn. Kirjallinen puoli tuotti kaikille puhumista enemmän vaikeuksia. Vaikka suullisesti oli asiat käsitelty, ei enää kirjoittaessa muistettu tai osattu kirjoittaa siitä mistä oli juuri puhuttu. Tässä tarvitaan selvästikin enemmän ohjeistusta ja harjoittelua. Keskustelun aiheet tulee määritellä tarkemmin. Vuorovaikutteisuus, keskustelu ja omista töistä kertominen oli hyvä asia, joka toi hyvin esille opiskelijoiden yksilöllisyyttä, vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita. Samalla ohjaaja voi arvioida missä mennään, miten opiskelija kertoo itsestään ja miten hän suhtautuu omaan tekemiseensä. Tämä vuorovaikutteisuuden tärkeys korostui kokoontumisessa. Opiskelijat olivat selvästi ilahuneita, että heidän töihinsä keskityttiin ja niistä puhuttiin myönteiseen sävyyn.

6.1.2 Toinen kokoontuminen; Muisto

Seuraavalla kerralla opiskelijat täyttivät ensimmäistä kertaa peruskaavakkeen (LIITE 2). Peruskaavakkeen kysymyksiä olivat:

Tekijä. Pvm. Teoksen nimi. Koko. Tekniikka.

Teema. Kerron teoksestani.

Oma arvio teoksestani. (Hymiöt.)

Mitä olen oppinut.

Mitä haluan oppia lisää.

Kuvaryhmäläisen kommentti.

Opettajan palaute.

Paikalla olivat kaikki seitsemän opiskelijaa ja ryhmänohjaaja. Olimme saman tunnin alussa käsitelleet kolmen opiskelijan alkukaavakkeen täytön, ja nyt seuraavaksi siirryimme tähän muistotyön käsittelyyn. Opiskelijat olivat tehneet työt, joissa käsiteltiin heille tärkeää muistoa. He olivat ensin kirjoittaneet tarinan valitsemansa oman valokuvan pohjalta ja tehneet näistä kollaasin käyttäen lehtikuvia, valokopioita valokuvasta ja tekstistä. Opiskelijat kertoivat ensin vuorollaan kuvistaan. Omia havaintojani tästä kerrasta:

Näytin heille peruskaavakkeen ja kerroin miten sitä täytetään. Taas tuli joillekin kiire, ja kaavakkeisiin tuli kaikenlaisia vastauksia. Ohjausta tarvitaan tässä vaiheessa eri kysymysten selvennykseen. Myös se, mitä kautta kuvia käsitellään (teema) on tarpeellista. Herätti hämmästyystä että mitä tästä kerron, kun en tarkemmin määrittänyt keskustelun teemaa. Kysyin vain että mitä kuvassa on?

Toisaalta kysymys Mitä kuvassa on? antoi mahdollisuuden kertoa kuvasta tekijän oman näkemyksen, mitä hän kuvassa näki. Heräsi myös tunteita. Kuvan kautta pystyi puhumaan tärkeistä asioista, ja havaitsi mitkä asiat ovat opiskelijalle merkityksellisiä. Jokainen kertoi työstään ryhmälle. Yhden opiskelijan teoksen teemaksi nousi ystävyys. Hän kertoi ystävästään, joka merkitsi hänelle paljon.

KUVA 5 'Katin' kollaasi vasemmalla. Vieressä kuva kollaasin teosta.

'Kati': Kerron kuvasta: "Ihan jees ja kaveruudesta ja toisesta huolenpidosta kaveripohjalta. Vihreän ja vaalean ruskean ja tumman ruskean sävyjä."

Opiskelija oli kirjoittanut muistostaan laajemmin prosessin alussa. Nyt ilmaisu keskittyi enemmän kuvasta kertomiseen. Keskustelussa ja kirjoittamassaan tekstissä hän kiteytti kuvan sisällön ja merkityksen. Keskustelu ja kuvan tutkiminen toi tietoa opiskelijoiden mielteistä, ja tärkeistä asioista elämässään. Kuva kytkeytyi opiskelijoiden omaan elämään ja kuvan tekemisen kautta he pystyivät käsittelemään itselle tärkeää muistoa. Kuva toimi hyvin kommunikaation välineenä heidän kertoessaan siitä muulle ryhmälle. Osa opiskelijoista oli myös kerrannut tekniikkaa:

'Aki': Kerron kuvasta: "Tein työn Lapin reissusta ja leikkelin lehdistä luontoaiheisia kuvia sekä oman kuvani liimasin."

Osalle tuotti edelleen vaikeuksia kertoa, miten on kuvan tehnyt. 'Jani' ei osannut työstään kirjoittaa. Kuvan sisällöstä, muistosta kaikki osasivat kuitenkin jotain kertoa. Keskustelun jälkeen esittelin peruskaavakkeen ja kerroin, miten sitä täytetään. Nopeimmat täyttivät kaavaketta omatoimisesti ja etenivät niin, etten ehtinyt kaikkia neuvoa. Huomasin, että tunti täytyy rytmittää niin, että etenemme yhdessä kohta kohdalta eteenpäin. Näin kaikki pysyvät mukana.

Kaavakkeessa Mitä olen oppinut? kysymykseen opiskelijat olivat kirjoittaneet oppineensa ”Oman tarinan”, ”Uusia tapoja ja välineitä, erilaisuutta”. ”Maalauskuva”. ”Olen oppinut tämän työn tekniikan. En ole ennen tehnyt kyseistä aihetta. Tämä oli minulle hyvin uutta. Tätä oli kiva tehdä.” Vastauksista näki, että tämä tapa tehdä kuvaa oli heille mielekästä ja uutta.

Mitä haluan oppia lisää? on kysymyksenä laaja, tähän oli usealla vaikea vastata. Vain kaksi opiskelijaa osasi tarkemmin eritellä ja kirjoittaa mitä haluaa oppia lisää: ”Uusia asioita esim. kubismista tai jostain muusta asiasta olis kiva oppia lisää.” ”Haluan oppia erilaisia tekniikoita ja aiheita. On kiva oppia kaikkea uutta”. Tämä oli kysymyksenä muille vaikea. Toisaalta tilanne oli uusi, harjoittelun kautta he voivat kehittyä oman oppimisen pohdinnassa.

Kuvaryhmäläiseltä pyydetty toisen työtä koskeva kommentti herätti mielenkiintoa. Suurin osa käsitti asian niin, että nyt kysytään heidän mielipidettä heistä itsestään ja Kuvaryhmästä. Kaksi opiskelijaa kuunteli ohjeet ja ymmärsi, että kyseessä on palaute. Palautteen antaminen herätti selvästi kiinnostusta, ja toisen palaute luettiin tarkkaan. ”Työ on hieno. Värit on hienoja ja sopivat hyvin tähän työhön.” ”Sinulla on hienot ja kauniit ja sopivat värit jotka sopivat siihen muistolle tausta väreiksi”. Kertasin myös ääneen palautteet, ja kommentoin että olipa hyvin sanottu opiskelukaverin työstä. Myös opettajan kirjallinen palaute työstä oli uutta, ja opettajan palaute luettiin tarkasti.

Aikaa oli rajallisesti ja huomasi, että tämä kiirehtiminen vaikutti osittain keskusteluun, emme ehtineet käsitellä kaikkia töitä tarpeeksi hyvin. Edelleen huomasi, että puhuminen kuvista sujui paremmin kuin kirjoittaminen. Keskusteluissa kuitenkin kiteytyi kuvien olennainen osa, heille tärkeä asia. Osalle tuotti vaikeuksia hahmottaa, mitä on tehty ja tämän taidon kehittämässä portfoliokeskustelut ovat tärkeitä. Keskustelun aiheen tarkentaminen ja selkeästi kunnollisen ajan varaaminen portfoliotyöskentelyyn on tarpeellista. Keskustelimme tästä myös ryhmänohjaajan kanssa, ja sovimme, että äidinkielen tunneilta varataan aikaa portfoliotyöskentelyyn. Selkeä sisältö portfoliotuntiin on tärkeää, se antaa parempaa runkoa keskustelulle. Pohdin myös teemoja, aiheita, joiden kautta keskustelua saadaan paremmin vietyä eteenpäin. Teeman mukainen keskustelu johdatteli syventämään taitoja pohdittaessa omaa kuvaa ja sen tekemistä. Työskentelyn aloittaminen vaatii myös parempaa perehdyttämistä siihen mitä nyt ollaan tekemässä.

6.1.3 Kolmas kokoontuminen; Tunne

Kolmannella kerralla otin keskustelun aiheeksi tunteet. Paikalla oli viisi opiskelijaa ja minä. Keskustelun ajankohta oli lokakuun loppupuoli. Opiskelijat olivat tehneet Tunne-maalauksen. He olivat valinneet yhden tunteen ja valinneet tähän sopivia tunnevärejä. Sitten heidät oli valokuvattu esittämässä tätä tunnetta ja tästä valokuvasta he maalasivat tunnemuotokuvansa. Nyt aikaa keskusteluun oli hyvin, noin tunti. Jokainen kertoi nyt vuorollaan kuvistaan. Ensin käsiteltiin tunne, miksi sen oli valinnut ja mitä

värejä halusi käyttää kuvaamaan sitä tunnetta. Kysyin myös, milloin he tuntevat valitsemaansa tunnetta. Tästä heräsi keskustelua. Keskustelussa tuli esille monenlaisia tunteita. Kirjoitin havaintojani:

Käsittelimme kuvien tunnetta, ja värejä jotka kuvaavat tunnetta. Kysyin myös milloin he tuntevat kyseistä tunnetta. Aihe herätti keskustelua, ja mm. 'Mari' ja 'Aki' sanoivat että haluavat käsitellä lisää tunteita, aiheena oli mielenkiintoinen ja tapa käsitellä uusi ja kiva.

Tällaisesta palautteesta opettaja voi nähdä että aihe kiinnostaa ja opetustapa on ollut opiskelijoille sopiva. Kaavakkeisiin tuli myös nyt monipuolisempaa ilmaisua. Tähän vaikutti selvästi keskustelun pituus ja aihepiirin rajaaminen tunteisiin. Ohjeistin että kirjoittakaa miten kuvan teitte. Kirjoittakaa tunteesta jonka valitsitte. Ja kirjoittakaa myös tunneväriinne kaavakkeeseen.

'Mari': Kerron kuvasta: "Ekana otettiin jostain tunteesta kuva itsestään, sitten se kuva tulostettiin ja piirrettiin paperiin se kuva ja sitten otettiin alusta johon kopioitiin siihen alustaan jännällä tavalla. Sitten maalattiin se kuva mikä kopioitiin. Mä tunnen iloa joka päivä. Mutta eniten minut tekee iloiseksi ---. Minun iloisuuden värit on: vaaleanpunainen, keltainen, vaaleanvihreä, oranssi ja valkoinen. Tässä työssä käytin vaaleanpunaista, keltaista, valkosta, ihonväriä ja vaalean harmaata."

KUVA 6 'Marin' tunnekuva Ilo. Oikealla tunnevärit kuvaan.

Nyt ilmaisu oli monella opiskelijalla paljon monipuolisempaa. Kerrottiin kuvan tekemisen vaiheista ja omista tunneväreistä. Keskustelussa opiskelijat liittivät tunteita itseensä tai tapahtumiin. Kerrottiin, milloin tuntee valitsemaansa tunnetta. Myös se, että havaitsee itsellä olevan erilaisia tunteita, on tärkeä havainto. Kuten opiskelija 'Jani' kirjoitti:

Siinä on itse kuvan poika nimeltään (oma nimi) ja hän on tuskainen ja joskus iloinen.

Havaitsin, että näiden portfoliokeskustelujen kautta sai paljon tietoja opiskelijoiden senhetkisistä tunneista. Tunteista keskustelu virisi ja moni todella pohti, missä tilanteissa tuntee erilaisia tunteita. Nyt kun aikaa oli varattu kunnolla ja keskustelun aihepiiri rajattu, oli keskustelu syvällisempää. Se, että monille tuottaa vaikeuksia pohtia ja muistella aikaisemmin tekemäänsä, harjaantuu näissä keskusteluissa. Tarkemmat kysymykset ja rauhallinen tilanne auttoivat opiskelijoita keskittymään aiheeseen. Erilaisien tunteiden tunnistaminen, nimeäminen ja niistä puhuminen kehittää itsetuntoa, ja tässä tuli selvästi esille, miten kuva todellakin toimii itsetuntemuksen ja kommunikaation välineenä. Kaikkien kaavakkeisiin kirjoitettu teksti oli nyt runsaampaa.

Kaavakkeessa Mitä olen oppinut? kohtaan tuli vastauksia: *"Tämä oli uusi juttu."* *"Maalaus"* *"Kaikki mun mielestä mut opittavaa on"*. *"Tavallaan kaikki oli uutta tässä työssä."* *"Olen oppinut kaikenlaista maalaamista."* Ainoastaan yksi opiskelija jätti vastaamatta tähän kysymykseen.

Mitä haluan oppia lisää -kysymykseen oli vastattu.: *"Tätä työtä olis kivaa oppia jollakin muulla aiheella"*. *"Sarjakuvia"*. *"Voisi olla kiva oppia toisellakin tavalla tekemään tällästä työtä"*. *"En minä tiedä vielä mitään."* Kaksi opiskelijaa ei osannut vastata tähän kysymykseen.

Kaikki ymmärsivät nyt, mitä kuvaryhmäläisen kommentilla tarkoitettiin. Jokainen oli antanut ja saanut palautetta. Palautetta oli työstä ja taidoista: *"Tosi upea työ. Kuva näyttää elävältä. Olet hyvä piirtämään ja maalamaan."* *"Kiva hahmo ja kivat värit"*. *"Kivat värit."* *"Todella elävän näköinen ja selvät piirteet. Ja hyviä värejä käyttänyt. Bravo."* *"Tämä työ on hyvin onnistunut. Vihreä ja sininen väri sopivat yhteen. Upea työ."*

Keskustelun syventäminen käsittelemään yhtä teemaa, tunteita, oli toimiva ratkaisu. Keskustelu syveni ja opiskelijat todella pohtivat, mitä ovat tehneet, kertoivat opittua ja pohtivat kuvan aihetta. Teemat ovat se mitä kautta oppiminen tapahtuu. Teemojen tulee olla innostavia, niin että ne motivoivat ja herättävät keskustelua. Kaavakkeisiin kirjoitettu teksti oli laajempaa, niistä näki myös opetustavan sopivuuden ryhmälle. Mitä olen oppinut? on kysymyksenä vaikea, mutta tärkeä pohdittavaksi. Palauteosa oli huolellisesti täytetty ja mielekäs vaihe kaavakkeen täytössä. Opettajankin palaute luettiin tarkkaan.

Kaavakkeen rakenteessa täytyy huomioida opiskelijoiden eritasoisuus. Toisille tuottaa vaikeuksia kirjallinen puoli ja kysymysten ymmärtäminen. Mitä haluan oppia lisää? on kysymyksenä laaja, mutta suuntaa opiskelijan ajattelua itseohjautuvuuteen. Sitä tulee kuitenkin muokata paremmin tälle ryhmälle sopivaksi.

6.1.4 Neljäs kokoontuminen; Mosaiikki

Viimeisen kokoontumisen aiheena joulukuussa oli mosaiikki, paikalla olivat kaikki opiskelijat sekä minä. Opiskelijat olivat tehneet mosaiikkityöt, joiden pohjalta kävimme portfoliokeskustelun. Mosaiikin teko oli aloitettu

jo lokakuussa, joten tätä työtä oli tehty kauan. Opiskelijat kertoivat työstään ja nyt moni muisti eri työvaiheita. Keskustelimme mm. siitä, oliko työ mielekästä, mikä oli tehdessä helppoa ja mikä oli vaikeaa. Nyt opiskelijat kertoivat laajasti, mitä mieltä olivat tekniikasta, myös ongelmatilanteista. Asiaan vaikutti kysymysten sisältö, määrä ja myös se, että portfoliotyökentely oli tuttua. Ote oppimispäiväkirjastani:

Aluksi kysyin miten työ tehtiin. 'Mari' kertoi vuolaasti miten työ tehtiin. Keskeytin hänet, ja pyysin jotain toista kertomaan loput työn teosta. 'Kati' kertoi miten työ tehtiin. --- muisti myös liiman, ja muutama muukin muisti. Kerroin vielä, että nyt jokainen saa vuorollaan kertoa omasta työstään. Kysyin mikä oli vaikeaa? Mikä oli helppoa? Piditkö mosaiikin tekemisestä vai etkö pitänyt siitä. Miksi pidit? Miksi et pitänyt? Kysyin leikkurien käytöstä, palasten asettelusta.

Keskustelun sisältö oli rajattu mosaiikkitekniikkaan. Kysyin aiheesta laajasti ja tämä heijastui keskustelun tasoon sekä kirjalliseen ilmaisuun. Kaavakkeisiin kirjoitettiin tekniikasta. Työvaiheet tuli hyvin kerrattua myös kirjoitettuna. Tässä esimerkkiä:

'Kati': Kerron kuvasta: "Ekaks me pürrettiin siis luonnos ja sit otettiin jäljennös paperiin ja puualustalle sit oli värien valinta ja sit valittiin laattojen värit ja sit liimattiin ja sen jälkeen laitettiin valkosta laastia."

KUVA 7 Vasemmalla 'Katin' työ. Oikealla 'Janin' mosaiikki.

'Kati' osasi hyvin kertoa työstään ja sen eri vaiheista. Pohdin, vaikuttiko asiaan myös oppimispäiväkirjaan kirjoittaminen. Sitä oli tehty marraskuussa ja siinä oli kerrattu päivän tapahtumia. Oliko tämä ollut hyvä harjoitus myös kaavakkeen täytön kannalta? Tällainen oman oppimisen kertaaminen on todella tärkeää oppimisen kannalta. Samalla opettaja ja opiskelija voivat havaita, mitä uutta on taas opittu. Tämä kohottaa opiskelijan itsetuntoa, kun hän havaitsee, että osaa ja oppii uutta. Esimerkiksi opiskelija 'Jani' kertoi ylpeänä työstään ja kirjoittikin siitä omaan portfolioon:

Mä keksin koko aiheen itse alusta loppuun asti. Piirsin puiseen alustaan ja liimasin värikkäitä laattoja ja sain tämän jutun valmiiksi.

Tämä opiskelija oli aikaisemmin kirjoittanut suppeammin kaavakkeessa kohtaan Kerron kuvasta, ensimmäisellä kerralla kirjoitin hänen tekstinsä. Neljä opiskelijaa täytti täysin itsenäisesti kaavakkeen. Kolmea ohjasin erikseen kaavakkeen täytössä. Heille se tuotti vaikeuksia. Kerroin yksityiskohtaisesti, mitä mihinkin sarakkeeseen tehdään. Kaavaketta voisi muokata niin, että myös tällaisille opiskelijoille olisi helppo tapa täyttää se. Lisätä hymiöitä tai kyllä/ei vastauksia. Toisaalta osa opiskelijoista vaatii aina enemmän yksilöohjausta kuin toiset.

Kaavakkeessa Mitä olen oppinut? kysymykseen oli vastattu mm. *”Mosaikki on monivaiheista työtä. Joka vaatii keskittymistä.”* *”Olen oppinut mosaikkia”.* *”Laittamaan parhaat palat”.* *”Tekemään mosaikkityön ekaa kertaa.”* Tämä oman oppimisen pohtiminen, vaikka se välillä tuottaa vaikeuksia, on tärkeä osa portfolio työtä.

Mitä haluan oppia lisää? kysymys tuotti vaikeuksia, vastauksina oli *”En tiedä”*, *”Uusia asioita...ja uudet työt”* *”Laastin laittamista”.* Kysymys ymmärretään liian laajasti ja on jo kysymyksenä epämääräinen. Tätä kysymystä tulee muokata paremmin soveltuvaksi.

Kuvaryhmäläisen kommentti -sarake oli taas ahkerasti täytetty osa: *”On tosi hieno työ, ihanan väriset palat ja hyvin siististi tehty työ”.* *”Siitä tuli hieno”.* *”Komea ja kaunis teos.”* *”Sun työ on tosi hieno ja värikäs. Tykkään sun työstä tosi paljon.”* *”Olet super hienoa tyylikäs.”* Jälkimmäinen palaute saattoi liittyä enemmän henkilöön, mutta oli kuitenkin mieluinen palaute opiskelijalle. Palautteen antaminen ja saaminen on selvästikin mukava vaihe työssä. Tämä kehittää opiskelijan sosiaalisia taitoja.

6.2 Pohdintaa portfolio keskusteluista

Portfolio keskustelut olivat mielenkiintoinen prosessi. Keskusteluissa kieteytyi opittu asia. Keskustelujen kautta avautui kuvien merkitys kommunikoinnin välineenä. Kuvaa voi käyttää itsetuntemuksen lisääjänä. Kuvan kautta pohditaan omaa oppimista ja tullaan näkyväksi muulle ryhmälle. Tapa kertoa kuvasta kertoo myös opiskelijan mielialasta ja suhtautumisesta omaan tekemiseen. Palautteen antaminen, ja sen saaminen oli tärkeä kohta kaavakkeen täytössä. On hyvä saada kannustavaa palautetta opiskeluilta, tämä lisää ryhmähenkeä ja opettaa sosiaalisia taitoja.

Huomasin, että oman työn käsittely, siitä puhuminen ja kirjoittaminen kehittivät syksyn aikana. Pohdin, vaikuttiko asiaan osaltaan oppimispäiväkirjaan kirjoittaminen. Sitä oli tehty marraskuussa, ja siinä oli kerrattu päivän tapahtumia. Viimeisessä kokoontumisessa osa opiskelijoista osasi paremmin kertoa työstään ja myös kirjoittaa siitä. Oppimispäiväkirja saattoi osaltaan auttaa näitä opiskelijoita jäsentämään omaa tekemistään. Toisaalta asiaan vaikutti varmasti myös minun harjaantumiseni portfolio työsken-

telyn ohjaajana. Kysymykset oli tarkennettu selkeämmin teemaan, kyselin runsaasti ja osasin jo huomioida paremmin miten asiat tulee kenellekin opiskelijalle parhaiten esittää.

Keskustelujen teema, aiheen mukainen käsittely, tuli tärkeälle sijalle. Keskustelun teeman tulee liittyä työn tavoitteeseen. Kun tavoitteena on tekniikan oppiminen, kuten mosaiikki, voi keskustelu liittyä enemmän tekniikan kertaamiseen. Kun taas tavoitteena on ollut itseilmaisuus ja sen kehittyminen, tulee tavoitteenkin olla tämänsuuntainen. Kuvailu, kuvan tarkastelu nousi tärkeälle sijalle keskusteluissa. Kuvailun tulee olla sellaista, että se syventää opiskelijan ymmärrystä opitusta. Tämä tapahtuu parhaiten teemoitetun keskustelun kautta.

Myös keskustelujen pituus vaikutti keskustelun tasoon. Keskustelulle tarvittiin aikaa. Toinen portfoliokeskustelu oli hyvin nopea, ja opiskelijat eivät ehtineet täysin sisäistää ja ymmärtää mitä nyt tehdään. Varasimme äidinkielen tunneille aikaa portfolio työskentelyä varten. Opiskelijat tarvitsevat rauhallisen hetken joka on tarkoitettu portfolio työskentelyyn. Kaava-ketta täytyy kehittää niin, että siinä olisi mahdollisuus vastata myös hymiöiden kautta. Kysymyksiä tulee selventää ja tarkentaa. Mitä olen oppinut? oli hyvä kysymys pohdittavaksi. Mitä haluan oppia lisää? taas tuotti vaikeuksia, se oli epämääräinen ja sitä tulee muokata paremmin opiskelijoille sopivaksi.

Portfolio on opiskelumuotona uutta, joten alussa tarvitaan kunnollinen perehdyttäminen toimintaan. Oppimispäiväkirja voi toimia hyvänä harjoitukseksi oman oppimisen tarkasteluun. Portfolio työskentelyyn tarvitaan motiivointia, tämä tapahtuu parhaiten innostavien teemojen kautta.

Töiden valokuvaus jäi nyt minulle. Valokuvauksen opetus ei ollut vielä alkanut, joten minä kuvasin kaikki portfolioon tulevat työt. Kuvien valokuvausta voisi ohjata sellaiselle opiskelijalle, jolle valokuvaaminen ja tulostaminen on tuttua. Työt portfolioon valitsi opettaja. Myöhemmin, kun työskentely tulee tutummaksi, opiskelija voisi olla mukana valintaa tekemässä. Tämä lisäisi opiskelijan taitoja pohtia omia töitä ja oppimista. Töiden mittaaminen tuotti useimmille opiskelijoille vielä syksyllä vaikeuksia, sen voisi liittää matematiikan tuntien tehtäväksi.

7 OPPIMISPÄIVÄKIRJAT

Liitin oppimispäiväkirjan pidon portfoliotyöskentelyyn. Tarkoitus oli tukea opiskelijan lähimuistia, kerrata opittua. Opiskelijat aloittivat kirjojen pidon marraskuun alussa ja minulla on aineistoa kuukauden käyttöajalta. Opiskelijat olivat kirjoittaneet päiväkirjaan keskimäärin neljä kertaa.

Oppimispäiväkirjaan opiskelijat olivat kirjoittaneet yleisiä huomioita päivän tapahtumista. Kysymyksenä oli ollut ”Mitä tänään on tehty” ja ”Mikä tänään oli parasta?” Oppimispäiväkirjaa oli myös käytetty luonnoskirjana.

Opiskelijoiden oppimispäiväkirjoista huomaan, että samat opiskelijat, jotka ovat kirjoittaneet laajasti kaavakkeisiin, ovat myös käyttäneet ahkerasti oppimispäiväkirjaa. Mutta löytyy poikkeuksia, yllättäen kaksi opiskelijaa jotka ovat kirjoittaneet hyvin vähän kaavakkeeseen, ovatkin oppimispäivää kirjoittaessaan olleet runsassanaisempia. Esimerkiksi autistinen opiskelija kertoo päivän kulusta näin:

Aamulla painoin lahjapaperia. Iltapäivällä tein omalle kuvalle kasvot.

Kaavakkeisiin hän on yleensä kirjoittanut todella vähän, jos ollenkaan. Pohdin, vaikuttiko tähän selkeät kysymykset, ajallinen läheisyys tapahtumien kanssa, vai yleensä aihe mistä kirjoitetaan. Kun kirjoitetaan samana päivänä tapahtuneista asioista, on se helpompaa joillekin opiskelijoille. Toisaalta yksi avoin kysymys: Mitä tänään on tehty? antaa vapauden vastata oman mielen mukaan. Autistisen opiskelijan kaavaketeksti on edelleen vähäistä oppimispäiväkirjan harjoittelun jälkeen. Päiväkirjassa hän on kuitenkin kerrannut opittua, tämä tapa sopii hänelle. Kahden opiskelijan kaavaketeksti on runsampaa päiväkirjaharjoittelun jälkeen. Heille kirjoittaminen on tuottanut portfoliokeskusteluissa vaikeuksia. Päiväkirjan kirjoittaminen on osaltaan voinut heille toimia hyvänä harjoituksena. Päiväkirjan avulla he ovat voineet harjoitella kirjoittamista ja harjoittaa muistia.

Osa on käyttänyt kirjaa henkilökohtaisen päiväkirjan tapaan. Tässä tulee selventää kirjan käyttötarkoitus. Tekstin tulee enemmän käsitellä opittua ja päivän tapahtumia. Luonnoskirjana tällainen oppimispäiväkirja on hyvä. Opiskelijat tekevät paljon opintoretkeä, ja päiväkirja on kätevä ottaa mukaan. Siihen voi tehdä muistiinpanoja ja luonnoksia näyttelyistä. Osa opiskelijoista oli myös harjoitellut kirjoittamista aiheesta mitä tapahtui eilen. Oppimispäiväkirjaa voi käyttää lähimuistin harjoittamisessa myös tällaisten kysymysten kautta.

Päiväkirjan pääsääntöinen tarkoitus on toimia muistin tukena, ja tähän tarkoitukseen se soveltuu hyvin. Opiskelija harjoittaa sitä kirjoittaessaan muistia, kertaa opittuja asioita. Portfoliotyöskentelyä tukevana harjoituksena päiväkirja toimii hyvin. Lukuvuoden alussa uudet opiskelijat voivat aloittaa työskentelyn päiväkirjan käytön kautta. Sen tultua heille tutuksi he siirtäisivät varsinaisen portfolion täyttämiseen, silti käyttäen koko ajan myös päiväkirjaa. Päiväkirjassa he harjoittelevat omasta toiminnasta kir-

joittamista ja kertaavat opittua. Useimmille portfolio on uusi oppimistapa, ja päiväkirjan kirjoittaminen toimiikin silloin heille hyvänä harjoituksena oman oppimisen tarkasteluun.

8 HAASTATTELUT

Haastattelujen kautta hain tietoa KUVA-koulutuksen opetuksesta, tavoitteista ja toiveista portfolioa varten. Haastattelin myös yhtä opiskelijaa. Haastattelut tein teemahaastatteluina, jotka nauhoitin ja litteroin. Teemahaastattelun kyselyrungot olivat jokaiselle haastateltavalle erilaiset. Tein haastattelurungot, jotka sisälsivät avoimia kysymyksiä. Haastattelut ajoitin niin, että portfoliotyöskentelyä oli jo tehty kaksi kuukautta. Tein haastattelut joulukuussa 2009.

Haastattelurungon lähetin ryhmänohjaajalle ja taidemaalauksen opettajalle ajoissa ennen haastattelua, että he pystyivät tutustumaan haastattelun teemaan. Haastattelut tein yksilöhaastatteluina, rauhallisessa huoneessa missä ei ollut muita. Haastattelut nauhoitin. Heti haastattelun jälkeen kuuntelin nauhat ja tein niistä muistiinpanot. Tämän jälkeen litteroin haastattelut sanatarkasti. Litteroidun tekstin jaoin teemoihin, joista etsin avainsanoja. Avainsanojen kautta löysin vastauksia haastattelun teemoihin ja kysymyksiin. Kokosin nämä teemat purkaen ne kirjalliseen ulkoasuun. Opiskelijan haastattelu oli haastava, hänen haastattelurungostaan tein tarkemmin strukturoidun. Opiskelija oli kuitenkin hyvin yhteistyöhaluinen, kertoi omista kokemuksistaan ja esitti myös kehitysehdotuksia. Vältin haastattelussa johdattelua, ja pyrin siihen, että haastattelun johtopäätöksissä tulee mahdollisimman paljon esille opiskelijan omat mielipiteet.

8.1 Haastateltavat

KUVA:n ryhmänohjaaja Maria Haataja on koulutukseltaan taiteen maisteri. Hän on aloittanut KUVA:n opettajana syksyllä 2009. Ryhmänohjaajan haastattelurungon tein niin, että jaoin haastattelun kahteen pääteemaan: taideopetus ja portfolio. Haastattelun kautta hain tietoa opetuksen päälinjoista, kuten mitä opetus sisältää ja mitkä ovat opetuksen tavoitteet. Ryhmänohjaaja oli tiiviisti mukana portfoliotyöskentelyn harjoittelussa, ja halusin saada häneltä tietoa hänen havainnoistaan ja toiveistaan portfolioin suhteen. Hän myös pitää tulevat portfoliokeskustelut äidinkielen tunneilla. Taideopetuksen kysymykset alkoivat opetuksen sisällöstä ja menetelmistä tavoitteisiin ja päättyivät tavoitteiden saavuttamisen määrittelyyn. Portfolio osuudessa kysyin havaintoja portfoliotyöskentelystä ja toiveista portfolioin kehittelyyn. (LIITE 3)

KUVA:n taidemaalauksen opettaja Ahti Isomäki on koulutukseltaan taidemaalari. Hän on toiminut KUVA:n opettajana vuodesta 2003 lähtien. Taidemaalauksen opettajan haastattelu jakautui samoihin teemoihin kuin

ryhmänohjaajalla. Teemoina olivat taideopetuksen sisältö erityisesti maalausopetuksessa, opetuksen tavoitteet ja opettajan toiveet portfolioita varten. (LIITE 3)

Opiskelijoista valikoin ryhmänohjaajan suosituksella sellaisen opiskelijan, jolla on suhteellisen hyvät kielelliset valmiudet kertoa sanallisesti omista havainnoistaan portfoliotyöskentelyssä. Hän esiintyy portfoliokeskustelut-luvussa nimellä 'Aki'. Hänellä on itsenäiset mielipiteet ja hän uskalltaa ilmaista myös kielteisiä tuntemuksiaan. Hän edustaa KUVA-koulutuksen opiskelijoiden keskimääräistä opiskelijaa, hänellä on lievää älyllistä kehitysvammaisuutta. Hänen haastattelunsa on pidemmälle strukturoitu, valmistin etukäteen useita kysymyksiä, joiden kautta haastattelu eteni. (LIITE 4). Haastattelussa oli mukana myös portfoliokaavakkeet, joita pystyin näyttämään opiskelijalle.

8.2 Teema kuvataideopetus

Opetettavista tekniikoista ryhmänohjaajan mielestä vahvimpana tällä hetkellä on akryylimaalaus. Muita tekniikoita ovat esim. savi, grafiikka, hiili, lyijykynä, valokuvaus ja kokeilevat tekniikat esim. kollaasi ja collografia. Lisäksi opetukseen tulee teoreettista opetusta taidehistoriasta ja kuvanrakentamisesta. Kokeellisten tekniikoiden avulla tarkoitus on rikastuttaa opiskelijan ilmaisua. Tätä kautta löydetään opiskelijan vahvuuksia ja niin kuin ryhmänohjaaja haastattelussa toteaa: *"Saattaa löytyä ihan yllättäviäkin piirteitä ja taitoja joistain opiskelijoista."* Opetettavat tekniikat muotoutuvat opetuksen myötä, KUVA-koulutuksen Ops on joustava ja sitä aletaan uudistaa 2010.

Taidemaalauksen opettaja toteaa, että maalauksen opetus painottuu eniten akryylimaalaukseen. Lisäksi tehdään töitä vesiväreillä, peiteväreillä, liiduilla ja tusseilla. Maalauksen opetuksessa aiheita käsitellään aina temaatteisina kokonaisuuksina. Syksyllä 2009 aiheena oli intiaanit, aihetta käsiteltiin laajasti perehtyen. Tarkoitus ei ollut toistaa kliseitä intiaanikulttuurista vaan syventyä aiheeseen paremmin. Opiskelijat kävivät Vapriikissa intiaaninäyttelyssä ja tutustuivat intiaanikulttuuriin syvemmin mm. kirjallisuuden ja äänitarinoiden kautta. Opiskelijat tekivät kuvituksia intiaanikulttuurista. Maalaustunneilla kuunneltiin intiaanien myyttisiä tarinoita. Teemojen kautta saadaan laajempia kokonaisuuksia mm. näyttelyitä varten.

8.2.1 Opetusmenetelmät

Opetusmenetelmistä ryhmänohjaaja korostaa prosessinomaisuutta. Töissä on laajempia teemakokonaisuuksia mutta myös yksittäisiä töitä, kaikki tekeminen kuitenkin tukee toisiaan. Työn liittäminen opiskelijan omaan kokemusmaailmaan on tärkeä tapa oppia. Taustateoriaksi nouseekin kokemuksellinen oppiminen, eli tiedon rakentaminen oman kokemuksen kautta. Hänen mielestään opettajan rooli on antaa raamit tekemiselle, tehtävänä on tukea opiskelijan oppimisprosessia mutta jättää opiskelijalle viimeisen

valinnan tekeminen. Tässä tuetaan itsemääräämisoikeutta ja opiskelija saa tunteen siitä että hänen mielipiteellään on arvoa.

Taidemaalauksen opettaja pyrkii opetuksessa itseohjautuvuuden lisäämiseen, että opiskelijat oppivat tekemään itsenäisiä ratkaisuja ja toimimaan itsenäisesti. Hänen mielestään ei pidä auttaa liikaa vaan tukea opiskelijan omia taitoja. Hän antaa materiaaleja ja malleja mutta ei ohjaile liikaa miten sitä käytetään, koska haluaa että työhön tulee mahdollisimman paljon omaa ilmaisua. Tarkoitus ei ole missään nimessä kopioida. Mallit toimivat ainoastaan lähtökohtana työlle. Myös sommittelua ja värioppia oppii tekemällä. Hän painottaakin opetuksessa tekemistä teoriaopetuksen sijaan.

8.2.2 Tavoitteet

Tavoitteiksi ryhmänohjaaja määrittää valmentavan koulutuksen tavoitteet, eli koulutus antaa eväät itsenäiseen elämään. Osalle opinnot voivat olla pohjana ammatillisille taideopinnoille jatkossa, mutta se ei ole päätavoite. Tavoitteena on, että taiteen kautta voi kehittää minuutta, löytää omia vahvuuksia ja kasvattaa itsetuntoa. Taide toimii kommunikaation välineenä ja tutkimusmatkana itsen. Taide onkin tämän prosessoinnin väline. Tekniikat täytyy oppia, koska tekniikan hallinta on edellytys sisällöille. Mutta päätavoitteena ei ole tekniikoiden oppiminen vaan itseilmaisun kehittäminen. Taide toimii myös yleissivistyksen lisääjänä, opinnoissa tutustutaan taidehistoriaan ja taiteilijoihin.

Tavoitteeksi KUVA-koulutuksessa taidemaalauksen opettaja ei määrittele ammattitaiteilijuutta. KUVA-koulutus antaa kuitenkin hyvän pohjan taideopinnoille. Koulutuksesta on jatkanut opiskelijoita Kaarisiltaan, josta valmistuu kuva-artesaaneja. Tavoitteet riippuvat opiskelijoiden henkilökohtaisista kiinnostuksista. Eniten hän sanoo KUVA-koulutuksen lisäävän keskittymiskykyä, taitoa pitkäjänteiseen työskentelyyn. ”*Se on auttanut monia siihen että on sitten päässyt seuraavaksi jatkamaan jossakin ammatillisessa puolessa kun on ensin oppinut sitä keskittymistä ja hiljaa työn tekemistä.*”

Tärkeäksi tavoitteeksi itseohjautuvuuden ja pitkäjänteisyyden lisääntymisen lisäksi taidemaalauksen opettaja sanoo sen, että taiteesta tulisi opiskelijalle harrastus, joka toisi lisäsisältöä elämään. Tässä toimii hyvänä tukena näyttelytoiminta. Näyttelyissä opiskelija saa töitään esille, myönteistä julkisuutta ja palautetta töistään. Tämä tukee itsetuntoa ja tätä taidemaalauksen opettaja pitääkin merkittävänä asiana. Kehitysvammaiset taiteilijat yltyvät monesti hienoihin suorituksiin, ja tämä herättää ihmisissä ihailua ja hämmästyä. Tämä rikkoo ennakkoluuloja kehitysvammaisia kohtaan. Näyttelytoiminta tuo esille myönteisempää kuvaa kehitysvammaisuudesta, myös heillä on taitoja ja lahjoja. Kehitysvammaiset ovat taiteen alueella päässeet murtautumaan positiiviseen tietoisuuteen. Näyttelytoiminta toimii yleisön käsityksen avartamisen lisäksi kehitysvammaisen itsensä minäkuvan vahvistajana.

8.2.3 Kehittyminen

Kehittyminen opiskelijassa näkyy ryhmänohjaajan mielestä jokaisella opiskelijalla eri tavalla. Toisilla värien käyttö kehittyi, toisilla ideointi lisääntyi. Selkeästi opiskelijan kehitys näkyy siinä että pitkäjänteisyys lisääntyi. Se näkyy työn jäljessä. Tämä on hyvin konkreettista ja onkin selkeä tapa arvioida opiskelijan taitoja. Kehitys näkyy myös puheen tasolla. Keskustelu töistä lisääntyi, omasta työstä tulee vuolaammin puhetta. Kun töistä kerrotaan ääneen rakentuu mieleen se mitä on tehty. Ajan myötä voi jo tehdessä rakentaa tarinaa mikä liittyy kuvaan. Tämä lisää itseohjautuvuutta.

Taidemaalauksen opettaja on huomannut miten opiskelijoiden itsetunto kehittyi vuoden aikana, he alkavat olla enemmän sinut itsensä ja ympäristönsä kanssa. Ryhmässä taiteen tekeminen on tärkeää. Töistä puhumisen sijaan hän korostaa yhdessä tekemistä. Hän toteaa että ryhmässä taiteen tekemiseen keskitytään ja siinä on voimaa kun yhdessä tehdään itselle tärkeää asiaa ja ollaan innostuneita. Töiden ollessa esillä näyttelyissä, ja saadessa myönteistä huomiota, kehitysvammainen opiskelija huomaa että hän osaa ja hänellä on taitoja joita kaikilla ei olekaan. ”*Ja siinä on se hauska puoli että se ei ole mikään harhaluulo vaan se on tosiasia mikä on ihan todennettavissa. Katsottaessa esim. näitä töitä täällä mitä täällä syntyy ja näyttelyitä.*” Työssään hän on huomannut, miten taideharrastus tuo elämään positiivista virettä, taidemaalauksryhmissä käyvät puhuvat keskenään näyttelyistä ja maalauskokoonumisista. Se selvästikin tuo sisältöä elämään.

8.3 Teema portfolio

Kaavakkeen täytön ryhmänohjaaja huomasi jo tulleen opiskelijoille tutuksi ja että he käyttävät kaavaketta mielellään. Teema-aiheesta opiskelijat kysyivät mitä tästä tällä kertaa kerrotaan. Hänen mielestään opiskelijoiden hyvä harjaannuttaa suullista ja kirjallista taitoa. Töistä kertominen, niiden kuvailu on heille uutta ja tämän harjoittelu on hyvä asia.

Haastatteluun valittu opiskelija on tehnyt aikaisemmin kansion, yläasteella kuvataiteen tunneilla. Kansioon kerättiin valmiit työt, mutta ei kirjoitettu mitään. Hänellä on positiivisia kokemuksia portfolion teosta. Hänen mielestään on tuntunut ihan hyvältä tehdä portfolioa myös täällä KUVA:lla.

8.3.1 Portfoliokeskustelut

Keskusteluissa ryhmänohjaaja on huomannut, että opiskelijat jo osaavat kysyä mikä on Kerron kuvasta -kohdan teema. He tietävät, että tähän tulee erillinen tehtävä. Portfoliokeskustelu on selvästi heille mieleinen asia. Keskustelujen teemoiksi hän ehdottaa sitä teemaa mikä on ollut työnkin aiheena. Tässä nousee esille taidemaalauksen tuntien teemojen käsittely. Ryhmänohjaajasta olisi hyvä, jos hänellä olisi aina tieto siitä, mikä maala-

uksen tunneilla tehdyn maalauksen aihepiiri ja tavoite on ollut. Tähän sopisi oma kaavake. Sitten sitä aihetta voidaan käsitellä portfoliokeskusteluissa.

Palautteen antaminen toisen työstä on ryhmänohjaajan mielestä opiskelijoilla yllättävän helppoa, hän kuitenkin miettii kuinka syvällisesti opiskelijat pohtivat antamaansa palautetta. Palautetta annetaan aika pinnallisesti. Haastattelussa nouseekin esille myös palautteen liittäminen keskustelun teemaan, että opiskelija pohtisi syvällisemmin palautetta.

Opiskelijan mielestä Kuvalaisen kommentti on tärkeä kohta, varsinkin kun itse saa hyvää palautetta. Keskusteluista hän kertoo, että aluksi oli vaikea kertoa omista töistä muille, kun ei vielä tuntenut toisia hyvin. Nyt kertominen kuvasta tuntuu kivalta, myös muiden kuuntelemisen portfoliokeskusteluissa hän kokee mieluisana.

8.3.2 Kaavakkeen käyttö

Peruskaavakkeen käytössä ryhmänohjaaja on huomannut, että osalle on vaikeaa täyttää osio ”Mitä olen oppinut?”. Opiskelijat käsittävät kysymyksen kovin laajaksi. Tähän tarvitaan täsmennystä. Esimerkiksi kysymykset ”Mikä oli vaikeaa? Mikä oli helppoa? Mikä oli uutta?” voisivat toimia paremmin tässä kohdassa. Mitä haluan oppia lisää? kysymys on myös liian laaja heidän käsitettäväkseen, sitäkin voisi tarkentaa, ”Haluanko tehdä tällaisia töitä lisää?” Myös teoksen nimen keksiminen tuottaa ongelmia. Tästä voisi kehittää oman tehtävän äidinkielen tunneille. Hymiöt ovat helppo ja kiva täyttää ja ne toimivat myös kirjoittamisen vaikeudesta kärsiville. Hymiöitä voisi lisätä joidenkin kysymysten vastauksiksi.

Kaavakkeiden täytöstä opiskelija sanoo helpoimmiksi kohdat Mitä haluan oppia lisää ja Kuvaryhmäläisen kommentti. Opiskelijan sanoo haastattelussa että hän keksii työlle nimen helposti. Tämä on kuitenkin tuottanut muille opiskelijoille vaikeuksia. Keskustelu ja kirjoittaminen voi olla vaikeaa silloin kun ei tiedä mitä pitää kirjoittaa. Haastattelussa hän kuvailee tilannetta näin:

O: Emmä tiedä, sitten kun ei oo keksiny mitä kertoo siitä, sillon. (K: Siitä kuvasta) O: Tai mitä on tehny. Sillon vähä on miettiminen kirjottamisessa. (K: Se on tuntunu hankalalta.) O: Jes. Ei oo mitään juttuu ideaa mitä kirjottaa. Sillon se on vaikeeta.

8.3.3 Oppimispäiväkirja

Oppimispäiväkirjaan opiskelijat ovat kirjoittaneet yleisiä huomioita päivän tapahtumista. Kysymyksenä on ollut ”Mitä tänään on tehty” ja ”Mikä tänään oli parasta?” Jotkut kirjoittavat hyvinkin vuolaasti, toisille oppimispäiväkirjan pitäminen on ollut vaikeampaa. Ryhmänohjaaja on huomannut, että toisille on vaikeaa muistaa mitä on tehty. Hän toteaaakin, että

muistin harjoittamiseen ja oppimisen kertaamiseen oppimispäiväkirja on todella hyvä. Oppimispäiväkirjaa on myös käytetty luonnoskirjana.

Opiskelijalle oppimispäiväkirjan kirjoittaminen on ollut mieluista. Hänestä on ollut mukava kirjoittaa päivän tapahtumista kirjaan. Haastattelussa hän toteaaakin: ”*Rentoo. Tietää mitä on tehny. Sit on mitä kirjojetaan. Ja muis-
taa sitten.*” Hän kertoo myös, että on tehnyt luonnoksia kirjaan.

8.3.4 Toiveet portfolioista

Toive portfolion suhteen ryhmänohjaajalla on, että itse tekemisen prosessi tulee esille. Kansiota ei jaeta osastoihin, vaan siinä tulee näkyväksi koko vuoden kehitys. Hänen mielestään kansiota näkyy opiskelijan ajattelu ja oppiminen, mikä taas toimii näyttönä opiskelijan taidoista hänen hakies-
saan opintoihin KUVA-koulutuksen jälkeen. Haastattelussa pohdimme myös prosessiportfolion luonnetta. Prosessiportfolio voi sisältää myös epäonnistuneita töitä. Kuitenkin jos kansio toimii muussa käytössä, näyte-
kansiona, nousee esille miten käsitellä epäonnistuneet työt. Kansiota tulisi tällöin muokata näytekansioksi. Vastaanottajalla ei välttämättä ole tietoa miksi kansiossa on epäonnistuneita töitä. Tällöin opettajalle tai vanhem-
malle jää vastuu kansion muokkaamisesta.

Portfolion sisällöstä taidemaalauksen opettajalla on toive, että siitä tulisi sellainen, jota voi esitellä esim. näyttelyissä tai opiskelijan hakiessa jatko-
opintoihin. Haastattelussa ilmenee portfolion kannalta tärkeäksi tekijäksi näyttelytoiminta. Näyttelytoiminta on KUVA:lla keskeisellä sijalla. Toi-
minta on laajaa, vuoden aikana järjestetään näyttelyitä niin Perttulassa kuin ulkopuolellakin. Syksyllä 2009 KUVA:lla oli näyttely PiiPoossa Ideaparkissa Lempäälässä. Yksi opiskelija osallistui autististen taiteilijoi-
den näyttelyyn Skotlannissa. Taidemaalauksen opettaja organisoi näyttely-
toimintaa ja on siinä aktiivinen. Portfolioon hän esittääkin toiveen siitä, et-
tä näyttelyistä tulisi mukaan kuvia ja dokumentteja.

Haastattelussa opiskelija esitti portfolion suhteen toiveen oman vapaava-
littaisen työn teosta. Hän haluaisi tehdä yhden työn niin, että valitsee itse
aiheen ja tekniikan. Työ olisi täysin hänen itsensä suunnittelema ja teke-
mä. Hän esittää myös toiveen, että kansioon tulisi myös valokuvia.

8.4 Pohdintaa haastatteluista

Opettajien haastatteluissa tuli selkeästi esille KUVA-koulutuksen sisältö ja
tavoitteet. Koulutus korostaa opiskelijan itsenäisten elämäntaitojen kehit-
tymistä kuvataiteellisen toiminnan avulla. Tavoitteena on taiteen kautta
kehittää opiskelijan itsetuntoa, kehittää pitkäjänteisyyttä ja ohjata omien
valintojen tekemiseen, itseohjautuvuuteen. Tekniikoiden oppiminen on
osatavoite. Joillekin opinnot toimivat pohjana taiteen ammattiopinnoille.
Osatavoitteeksi opinnoille voi asettaa sen, että taiteesta tulee opiskelijalle
harrastus joka tuo lisäsisältöä elämään. KUVA:n taideopetuksen päätavoit-
teet, eli pitkäjänteiseen työskentelyyn oppiminen, itseohjautuvuuden li-

sääminen ja oman minäkuvan vahvistuminen ovat hyviä eväitä tulevia opintoja ajatellen.

Opetusmenetelmistä kokemuksellinen oppiminen toimii ryhmänohjaajan opetuksen taustateorianä. Taidemaalauksen opettaja painottaa opetuksessa tekemistä ja sitä kautta oppimista. Kuvataideopetus on linkitetty teemoihin, joita syvennetään opetuksessa. Kumpikin opettaja painottaa enemmän itseilmaisun kehittymistä kuin teknistä osaamista.

Portfoliosta ryhmänohjaaja toivoo prosessiportfoliota, jossa näkyy koko kehityksen kaari. Kun kansion tavoitteena on myös toimia näyttekansiona, en koe tärkeäksi epäonnistuneiden töiden laittamista portfolioon. Portfoliosta tulee näkyä kehitys, ja se näkyy vaikka kansiossa ei olisikaan epäonnistuneita töitä. Tämä helpottaa kansion käyttömahdollisuuksia myös näyttekansiona. Taidemaalauksen opettajan haastattelussa tuli tärkeälle sijalle näyttelytoiminta ja sen merkitys kehitysvammaiselle taiteen harrastajalle. Tämä tulee huomioida myös KUVA:n portfolioissa. Kansioon voi liittää kuvia ja luonnoksia näyttelyistä.

Kokemukset portfolioista olivat hyviä, tämänlainen työskentely tukee hyvin KUVA-koulutuksen opetusta. Kaavakkeiden täyttö on haastavaa mutta opettavaista. Kaavakkeen kysymyksiä tulee tarkentaa. Esille nousevat uudet kysymykset: Mikä oli tässä työssä vaikeaa? Mikä oli tässä työssä helppoa? Mikä oli uutta? Haluatko tehdä tällaisia töitä lisää? Kommenttiosio on toimiva ja myös osio, jossa tehdään oma arvio työstä. Työn nimeä on vaikea keksiä, ja sille tuleekin kehittää oma tehtävä äidinkielen tunneille. Tarvitaan myös opettajien käyttöön kaavake, johon voi kirjata ylös maalauksen teeman ja tavoitteen. Silloin töitä voi paremmin käsitellä portfoliokeskustelussa ja kaavakkeen täytössä.

Opiskelijan haastattelussa ilmeni, että hänelle portfoliokeskustelu oli mieleistä, aluksi kuitenkin hankalampaa ryhmän uutuuden vuoksi. Kaavakkeen täytössä hän koki hankalaksi tilanteen, kun ei tiennyt mitä työstä kertoo ja kirjoittaa. Tarkka tehtävänanto onkin tärkeä portfoliokeskusteluissa. Kuvallisen kommentti on opiskelijalle merkityksellistä. Hän nimesi myös kohdan Mitä haluan oppia lisää? helpoksi itselle. Muille tämä kohta on tuottanut vaikeuksia. Oppimispäiväkirjan kirjoittamisen hän koki mieluisana. Tärkeänä seikkana tuli esille toive täysin oman työn tekemisestä. Tästä voisi kehittää portfolioon yhden oman tehtävän, vaikka lopputyöksi jossa opiskelija saisi itse suunnitella ja tehdä yhden työn.

9 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustehtäväni oli kerätä tietoa Kiipulan ammattiopiston KUVA-koulutuksen portfoliotyöskentelyä varten, luoda aineiston pohjalta malli ja testata sitä käytännössä. Tutkin portfoliotyöskentelyä kehitysvammaisen opiskelijan ja opettajan näkökulmasta. Mitä portfolioilta odotetaan, mitä tehtäviä sillä on ja mitä sen tekeminen vaatii opiskelijalta, mitä opettajalta. Tutkimuskysymyksiä olivat: *Millainen on toimiva portfolio KUVA-koulutuksen opiskelijoille ja opettajille? Minkälainen portfoliotyöskentely sopii KUVA-koulutukselle?*

Portfoliokeskusteluista, oppimispäiväkirjoista ja haastatteluista tehtyjen pohdintojen pohjalta esitän seuraavat johtopäätökset ja seikat jotka tulee huomioida KUVA-koulutuksen portfoliomallissa, työskentelyssä ja kaavakkeissa.

9.1 Portfoliokeskustelut

Kehitysvammaiselle opiskelijalle sopii portfoliotyöskentely, jossa kerrataan opittua. Kertoessaan kuvastaan hän tuo esille oman näkemyksensä ja havaintonsa opitusta asiasta. Oman kuvan kautta hän voi myös ilmaista omia tunteitaan ja ajatuksiaan. Mitä olen oppinut? -kysymys on opiskelijoille vaikea, mutta sen pohtiminen kehittää opiskelijan kykyä hahmottaa oppimaansa. Palauteosio kaavakkeessa kehittää opiskelijan sosiaalisia taitoja ja tukee ryhmähenkeä.

Opettajalle portfolio antaa mahdollisuuden tutustua omien opetusmenetelmien toimivuuteen, opiskelijan henkilökohtaisten vahvuuksien näkemiseen ja tukemiseen. Portfoliokeskusteluissa tulee olla selkeä rakenne ja teema. Opettajan esittämät kysymykset tulee liittyä selkeästi kuvan tavoitteisiin. Portfoliokeskusteluihin tulee luoda rauhallinen ja kiireetön ilmapiiri, joka antaa opiskelijoille mahdollisuuden keskittyä käsiteltävään aiheeseen. Opettaja voi havainnoida opiskelijoista keskusteluissa heidän senhetkistä mielialaansa ja suhtautumista omaan työhön. Ohessa johtopäätökset portfoliokeskusteluista tiivistetysti:

- Kuva toimii kommunikaation välineenä.
- Kuvan kautta pohditaan omaa oppimista ja kehittymistä.
- Opettaja voi havainnoida opetusmenetelmien toimivuutta.
- Opiskelijasta voi havainnoida hänen kehittymistään ja vahvuuksia.
- Keskusteluissa tulee myös ilmi opiskelijan mielentila.
- Palautteen antaminen ja saaminen tärkeä työvaihe.
- Keskusteluille tarvitaan vähintään tunti aikaa, 2 x kk.
- Keskusteluille tarvitaan teema joka liittyy tavoitteeseen.
- Mitä haluan oppia lisää? kysymyksen uudelleen muotoilu.
- Oppimispäiväkirja tukee portfoliotyöskentelyä.
- Portfoliötyöskentely kehittää kommunikointitaitoja.

- Töiden mittaaminen matematiikan tunneille.
- Kuvien valokuvaus opiskelijalle.

9.2 Oppimispäiväkirjat

Oppimispäiväkirjat olivat prosessin alussa eräänlainen sivutuote. Tutkimuksen edetessä ne nousivat tärkeälle sijalle portfoliotyöskentelyssä. Oppimispäiväkirja toimii hyvin opitun kertaamisessa ja muistin harjoittamisessa. Oppimispäiväkirja on toimiva, sen voi ottaa mukaan näyttelyihin ja sitä voi käyttää myös luonnoskirjana. Seuraavana johtopäätökset tiivistysti:

- Oppimispäiväkirjan käyttö kehittää erityisesti opiskelijoita, joilla on kirjoittamisessa vaikeuksia.
- Oppimispäiväkirjan päätavoite on harjoittaa muistia.
- Selkeitä kysymyksiä oppimispäiväkirjalle voi asettaa seuraavasti: *Mitä teit tänään? Mitä teit eilen? Mitä teet huomenna?*
- Päiväkirjatyöskentely tulee aloittaa heti syksyllä, tämä toimii harjoituksena portfoliotyöskentelylle.

9.3 Haastattelut

Opettajien haastatteluissa taideopetuksen keskeisiksi tavoitteiksi voi määrittää pitkäjänteiseen työskentelyyn oppimisen, itseohjautuvuuden lisäämisen ja oman minäkuvan vahvistamisen. Taiteen harrastukseksi muodostumisen voi myös todeta osatavoitteena KUVA:lla. Pääosassa ei ole tekninen osaaminen vaan taiteen merkitys itseilmaisun välineenä. Nämä tavoitteet tulee määritellä myös portfolion tavoitteiksi.

Portfolion tulee tukea näitä tavoitteita. Portfoliotyöskentely on pitkäjänteistä, sitä tehdään koko vuoden ajan. Kaavakkeisiin tulee sisältyä itseohjautuvuutta lisääviä kysymyksiä, esim. tavoitteiden asettelua. Työn nimen keksiminen tuottaa vaikeuksia, sille voi kehittää oman tehtävän. Keskustelut lisäävät itsetuntemusta, on hyvä että opiskelijat harjoittavat suullista ja kirjallista taitoa. Näyttelytoiminta tulee myös huomioida kansiossa. Portfoliosta oli toiveita toisaalta prosessiportfolioksi, toisaalta näytekansiksi. Tehtävänä onkin yhdistää nämä seikat niin, että kansioista ilmenee prosessi mutta samalla sitä voi käyttää näytekansiona. Kansioon valitaan onnistuneita töitä, joista opiskelija voi liittää kansioon myös luonnoksia. Opiskelijan suunnalta tuli toive omavalintaisen työn tekemisestä. Tästä voi tehdä oman tehtävän, josta muodostuisi lopputyö kansioon. Seuraavana johtopäätökset haastatteluista tiivistetysti:

- Opetuksen keskeisiä tavoitteita kuvataideopintojen osalta ovat pitkäjänteiseen työskentelyyn oppiminen, itseohjautuvuuden lisääminen ja oman minäkuvan vahvistuminen.
- Osatavoitteena taiteen muodostuminen harrastukseksi.
- Portfolion tulee tukea näitä tavoitteita.
- Kaavakkeessa Mitä haluan oppia lisää? -kysymyksen muotoilu.

- Uusi kysymyksiä kaavakkeeseen: Mitä uutta olen oppinut? Mikä oli helppoa? Mikä oli vaikeaa? Haluanko tehdä tällaisia töitä lisää?
- Työn nimen keksimiseen oma tehtävä.
- Maalauksen teemalle ja tavoitteelle oma kaavake.
- Näyttelytoiminnalle oma osasto portfolioon.
- Portfoliosta tulee tehdä prosessiportfolio, jota voi käyttää myös näytekansiona.
- Kansioon valitaan onnistuneita töitä, myös luonnoksia.
- Portfolion loppuun lopputyö, jonka opiskelija suunnittelee ja valmistaa itsenäisesti.

Tutkimukseni perusteella KUVA-koulutukseen sopii vuorovaikutteinen portfolioyöskentely, jossa opiskelija kertoo opittua. KUVA-koulutuksen päätavoite on toimia valmentavana opetuksena. Kuvan kautta opiskelija kertoo tekniikan ja prosessin lisäksi myös paljon itsestään. Opiskelija kehittää itsetuntemustaan ja tulee näkyväksi muulle ryhmälle. Portfoliokeskusteluissa tuleekin tärkeälle sijalle oman oppimisen reflektoinnin lisäksi sosiaalisten taitojen kehittäminen. Keskustelujen teeman tulee olla innostava ja kytkeytyä työn aiheeseen. Kaavakkeiden täyttö on hyvä harjoitus kirjalliselle ilmaisulle. Toimiva portfolio sisältää itseohjautuvuuteen ja opitun kertaamiseen liittyviä kysymyksiä. Oppimispäiväkirja toimii hyvänä tukena muistille. Oppimispäiväkirjassa opiskelija harjoittaa muistiaan, ja tässä se on toimiva opetusväline.

10 POHDINTA

Portfoliotyöskentelyn tutkiminen ja kehittäminen kehitysvammaisten kuvataidetoimintaa tukevaksi toimintamalliksi oli opettavainen ja erittäin mielenkiintoinen opinnäytetyön aihe. Tässä työssä opin paljon kehitysvammaisten kuvataideohjauksesta. Opin havainnointia, sitä miten tärkeää on ohjaajana havainnoida opiskelijan tapaa kertoa kuvastaan ja oppimisestaan. Kertoessaan kuvastaan opiskelija kertoo paljon myös omasta sisäisestä tilastaan. Oppiminen ei tapahdu hetkessä, vaan opetuksessa tarvitaan paljon toistoa. Asia, joka hetki sitten oli hyvin mielessä, unohtuu, ellei oppimisprosessi ole koko ajan aktiivisesti mielessä. Portfoliotyöskentely tukee hyvin tätä oppimisprosessia. Opittua kerrataan useasti ja tiivistetään olennainen opitusta.

10.1 Opinnäytetyön sisältö

Opinnäytetyöni alussa määrittelin tavoitteekseni luoda portfoliomallin, jonka pääsääntöinen tarkoitus on toimia kuvataideohjauksen näyttönä, ja että kansion valmistaminen kehittää myös opiskelijan muita taitoja. Tutkimuksen edetessä huomasin, että kuvataiteellisten taitojen tukeminen ei ole merkittävin asia portfoliotyöskentelyssä. Tärkeämmälle sijalle tuli

opiskelijan kommunikointi- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen. Myös itsetunnon kehittäminen ja oman oppimisen havainnointi tulivat tärkeiksi portfoliotyöskentelyssä. Määrittelin tutkimuksen alussa myös, että portfoliotyöskentely on tavoitteellista toimintaa, joka sisältää itsearviointia sekä palautetta. Tämä itsearviointi ja palautteen antaminen olivat seikkoja, jotka vahvistuivat tutkimuksessani. Palautteen antaminen ja saaminen opiskelijatovereilta ja opettajalta oli merkityksellinen asia heille.

Palautteen antaminen ja saaminen lisää opiskelijan sosiaalisia taitoja ja parantaa ryhmähenkeä. Virpi Turunen Kirsikoti-projektissaan kokee myös vertaispalautteen antamisen tärkeänä osana arviointia. Hän toteaa, että joskus opiskelijatoveri osaa sanoa asian paljon selvemmin ja tehokkaammin kuin opettaja (Turunen 2008, 57). Portfoliokeskusteluissa huomasin miten tärkeänä opiskelijat pitivät palautetta. Kehitysvammaisten taitoja ja lahjoja ei aina osata nähdä, heillä voi olla paljon kokemuksia mitätöinnistä. Itsetunto voi olla hyvinkin heikko. Taustalla voi olla myös huonoja kokemuksia ryhmistä, syrjimisen kohteeksi joutuminen voi olla monen kehitysvammaisen ihmisen elämässä todellisuutta. (Kaski ym. 2009, 117). Huomasin miten kaikki opiskelijat ilahtuivat siitä että heidän töistään puhuttiin myönteiseen sävyyn. Opiskelijatoverin antama palaute ja opettajan palaute oli heille merkityksellinen asia. On tärkeää tukea onnistumisen kokemuksia, vahvistaa sitä tunnetta että kehitysvammaisella ihmisellä on mahdollisuuksia ja taitoja. Hän ei ole avuton ohjattava, vaan hänelläkin on kykyä tunnistaa omaa osaamistaan ja ohjata omaa toimintaansa.

Oiva Ikonen (1999) on korostanut sitä, että opetuksessa nähdään jokainen opiskelija omana yksilönään ja tätä kautta muokataan opetus hänelle sopivaksi. Portfoliokeskustelut toivat esille tätä yksilöllisyyttä ja tarpeita, joita tulee huomioida opetusmenetelmien valinnassa. Portfoliokeskustelut olivat minulle ohjaajana hyvä oppimisprosessi. Tutkimuksessa huomasin, että tutustuessani opiskelijoihin paremmin myös vuorovaikutus helpottui. Ymmärsin jo paremmin opiskelijoiden tapaa ilmaista itseään ja sitä, miten he oppivat asioita. Viimeisillä kerroilla osasin jo tiivistää keskustelun teemaan ja tehdä laajemmin kysymyksiä aiheesta. Osasin myös havainnoida opiskelijoiden yksilöllisyyttä, tapaa oppia. Osasin jo paremmin ottaa huomioon, miten asiat kannattaa kenellekin opettaa.

Tutkimukseni oli laadullinen tutkimus, jossa käytin havainnointia, haastatteluja ja dokumentteja. Valitsin menetelmät kohteen mukaan. Pysin tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, tutustuen hyvin ryhmään, opetukseen ja tutkimukseni taustateoriaan. Halusin tuoda esille tutkimuskohteeni oman äänen, ottaen siteerauksia opiskelijoiden teksteistä.

Havainnoinnissa käytin tukena oppimispäiväkirjaa. Tutkimukseni kehityskohteeksi huomasin, että keskusteluiden havainnoinnissa olisi hyvä ollut olla mukana videointi. Tämä olisi lisännyt tutkimusmateriaalia ja olisin saanut vielä parempaa tietoa portfoliokeskusteluista. Päiväkirjan lisäksi ryhmäohjaajan haastattelun kautta sain lisätietoa havainnointiin, hänen näkemyksensä portfoliotyöskentelystä. Opiskelijan haastattelusta tuli esille yhden opiskelijan näkökulma työskentelyyn. Ryhmähaastattelussa olisin

tietysti saanut esille koko ryhmän mielipiteet portfoliotyöskentelystä. Ryhmähaastattelu tämän tutkimuksen yhteydessä ei ollut mielestäni nyt tarpeellista. Tutkin portfoliotyöskentelyä kehitysvammaisen opiskelijan ja opettajan näkökulmasta. Tutkin myös sitä, mitä portfoliolta odotetaan, mitä tehtäviä sillä on ja mitä sen tekeminen vaatii opiskelijalta, mitä opettajalta. Jos olisin tutkinut portfoliomenetelmää pelkästään opiskelijoiden näkökulmasta, olisi ryhmähaastattelu ollut paikallaan. Kuitenkin tutkimukseni sisältö oli laajempi, joten aineiston laajuus tuli rajata tähän tutkimukseen sopivaksi. Portfoliokeskusteluista ja kaavakkeista pystyin kuitenkin havainnoimaan portfoliotyöskentelyn soveltuvuutta opiskelijoille.

Ennen tätä opinnäytetyötä olin haastatellut KUVA:lla yhtä opiskelijaa hänen taideprosessistaan. Tämä toimi hyvänä harjoituksena opinnäytetyölle. Olin etukäteen perehtynyt teemahaastattelun kulkuun ja rakenteeseen. Haastatteluissa pohdin aluksi turhaankin että kuinka paljon puhun itse haastattelun aikana. Kuitenkin teemahaastattelun yksi idea on että se on vuorovaikutustilanne jossa haastattelijä voi puuttua haastattelun kulkuun. Huomioin tämän litteroinnissa, litteroin myös omat kommenttini haastattelussa.

Aineiston analysointi oli opinnäytetyöprosessissani aikaavievin osuus. Analysoin oppimispäiväkirjat, portfoliokeskustelut ja haastattelut erikseen. Tämä oli mielestäni tärkeää, koska portfolion tekeminen oli prosessi, joka eteni tapahtumasta toiseen. Tutkimuksessa halusin tehdä näkyväksi juuri tämän prosessin. Haastattelujen analysointi oli minulle haasteellisin osuus. Analysoin aluksi jokaisen haastattelun erikseen, lopullisessa raportissa yhdistin nämä haastattelut teemojen mukaan. Litteroidut haastattelut ja opinnäytetyöni lähetin KUVA:n opettajille tarkistettavaksi.

Kirjallisuus oli opinnäytetyössäni myös merkittävässä osassa. Luin laajasti kehitysvammaisten kuvataiteesta ja taideopetuksesta. Tutustuin mm. kokemukselliseen taideoppimiseen, josta on kirjoittanut Marjo Räsänen (2000). Luin lisäksi Inkeri Savan (2004) kehittämästä metodista, tarinallisesta kuvatyöskentelystä. Molemmat teoriat ovat mielestäni mielenkiintoisia, mutta en kuitenkaan halunnut pohjata tutkimustani yhteen metodiin tai teoriaan. Kokemuksellinen oppiminen ja tarinallinen kuvatyöskentely kuitenkin toimii osaltaan tutkimuksen taustavaikuttajana. Taustateoriaksi keräsin tietoa kehitysvammaisuudesta, heidän taiteestaan ja taideohjaamisestaan sekä portfoliotyöskentelyn eri muodoista. Nämä olivat mielestäni oleellisimpia asioita opinnäytetyöni kannalta. Minua kiinnosti tässä tutkimusaiheessa juuri se, ettei ollut mitään valmista mallia mistä edetä. Innostavinta oli tutkia aluetta, josta ei paljoa ole ennakkotutkimuksia. Tämä juuri teki mielestäni tämän tutkimusaiheen minua kiinnostavaksi ja innostavaksi aihealueeksi.

Tutkimuksen aikana tuli ilmi, että alussa sivuprojektina tehty oppimispäiväkirja ja portfoliotyöskentelyn osatavoite, kommunikaatiotaitojen kehittäminen tulikin merkittäväälle sijalle portfoliotyöskentelyssä. Portfoliotyöskentely itsessään vaatii aikaa ja resursseja. Oppimispäiväkirja on helppo ja kätevä opetuksen väline. Opiskelijalle saattaa portfoliotyöskent-

tely olla vierasta ja uutta, päiväkirja taas saattaa olla tutumpaa. Oppimispäiväkirjan selkeys, kysymys Mitä tänään on tehty? ohjaa heitä havaitsemaan opittua. Muisti on kehitysvammaisilla yleensä heikko, ja tässä oppimispäiväkirja onkin hyvä väline oman oppimisen tarkasteluun. Portfoliokeskusteluissa tuli tärkeälle sijalle opiskelijan kommunikointitaitojen kehittäminen. Oman oppimisen tarkastelu ja sosiaalisten taitojen harjoittaminen on merkittävämpää kuin teknisen osaamisen kehittäminen.

Kehitysvammaisten taidetoimintaan sopii tavoitteellinen portfolioyöskentely. Tavoitteellisuus, oman oppimisprosessin arviointi on tärkeää myös kehitysvammaisen taideopiskelijan opiskelussa. Omien vahvuuksien löytäminen, oppimisen tarkastelu ja palautteen antaminen ja saaminen ovat olennaisia osia portfolioyöskentelyssä. Omasta kuvasta kertominen lisää oman oppimisen reflektoinnin lisäksi opiskelijan kommunikointitaitoja. Suullisen ja kirjallisen taidon vahvistaminen luo tärkeän sisällön portfolioon käytössä.

Mielestäni tällainen portfoliomalli toimii myös kehitysvammaisten päivätoimintakeskuksissa, joissa on taidetoimintaa. Päivätoimintakeskusten tavoitteena on kuntoutuminen ja virkistyminen. Myös tällaisessa ympäristössä portfolioyöskentely on hyvä ottaa käyttöön. Keskustelut omista kuvista ja opitusta kehittävät itsetuntoa. Palautekeskustelu vahvistaa ryhmähenkeä ja tuo esille ryhmän jäsenten vahvuuksia.

Tämä opinnäytetyö oli eräänlaista pioneerityötä alalla. Aikaisempaa tutkimusta kehitysvammaisten portfolioyöskentelystä kuvataideopintojen parissa en löytänyt. Virpi Turunen (2008) oli tutkinut omassa projektissaan elämänhallintataitojen tavoitteellisuuden kehittämistä Kirsikodissa ja päätyi tutkimuksessaan arviointiin, että tavoitteelliselle portfoliotoiminnalle ja mallille on tarvetta. Keskustelujen ja palautteen lisäksi hän näkee tarpeelliseksi kansion tai lomakkeen, jota opiskelija pystyisi täyttämään itsenäisesti. Oma opinnäytetyöni oli jatkoa tälle tutkimukselle. Kun kyseessä on valmentava koulutus, kuten KUVA-koulutus, portfoliomallissa tulee painottaa enemmän itseilmaisun kuin taideilmaisun kehittämistä. Portfolio toiminta kuitenkin sopii valmentavaan opetukseen. Tällöin toiminta tukee enemmän opiskelijan sisäistä kasvua ihmisenä ja oppijana. Kun tavoitteena on kommunikointitaitojen kehittäminen, painotetaan suullisen ja kirjallisen taitojen kehittämisen lisäksi myös sosiaalisia taitoja. Tässä portfoliokeskustelut ovat toimiva tapa oppia. Kuva on aina ollut oppimisväline kehitysvammaisten opetuksessa. Nyt opetusvälineenä toimii itsetehty kuva ja kertomus omasta kuvasta.

Susanna Hintsala (1994) oli tutkimuksessaan päätenyt yhteen tulokseen, joka oli se, että kehitysvammaisen itsetekemä kuva voi toimia kommunikaation välineenä. Tämä tulos tuli näkyväksi myös minun opinnäytetyössäni. Kuvan kautta opiskelija käsittelee oppimaansa, kasvattaa itsetuntemustaan ja tuo esille oman kokemuksensa ja näkemyksensä. Kuva voi olla kommunikaation väline, silta kehitysvammaisen opiskelijan maailmaan.

10.2 Jatkotutkimusaihe

Opinnäytetyöni poiki myös kehittämissuhteita ja jatkotutkimusaiheita. Kuva nousi tärkeälle sijalle kommunikaation välineenä. Opiskelijan tapa kertoa kuvastaan heijastaa hänen käsitystään itsestään ja omasta oppimisestaan. Tässä onkin paikka jatkotutkimukselle. Kuvailun merkitys ja vaikutus kehitysvammaisen taideopiskelijan kehitykseen olisi merkityksellinen tutkimusprojekti.

Kuvien kuvailuun voisi myöhemmin käyttää myös fenomenologista kuvailua, jossa kysymyssarjojen kautta tutustutaan kuvaan. Fenomenologisen kuvailun keskeinen tavoite on kommunikaation synnyttäminen asiakkaan subjektiivisten kokemusten ja hänen taideteostensa välillä. Kuvailun avulla havainnoidaan työskentelyprosessia ja sen tutkimisen kautta annetaan merkitys lopputulokselle. Lopuksi kuvan merkitys liitetään osaksi omaa elämää. Fenomenologinen kuvailu alkaa yksinkertaisesta kysymyksestä *Mitä sinä näet?* Kysymyksen avulla korostetaan tekijän omaa subjektiivista näkemystä kuvasta. Tässä korostetaan myös ihmisen yksilöllisyyttä, jokainen näkee taideteoksen omalla tavallaan. Työskentelyprosessi sanallistetaan esteettisen analyysin neljän askelman kautta:

1. Työn ”pinta”.
Mitä näet valmiissa työssä?
Kuvaillaan työn pintaa ja rakennetta, esim. värejä ja muotoja.
2. Muodon antaminen.
Mitä tavoittelit? Mihin pyrit?
3. Tekemisen kokemus.
Mitä teit? Mitä koit? Mitä aistit? Mitä tunsit?
Kuvataan sitä mitä ilmaisun aikana konkreettisesti tapahtui.
4. Merkityksen anto.
Mitä työ sanoo? Millä tavalla se on tärkeä?

(Hentinen, 2007, 165)

Fenomenologinen kuvatarkastelu on kehitetty taideterapian piirissä, mutta tätä kuvailumuotoa voisi käyttää Kuva-ryhmässä, esim. kun tavoitteena on ollut itsetuntemuksen kehittäminen. Fenomenologisen kuvantarkastelun testaaminen kehitysvammaisilla taideopiskelijoilla olisi mielenkiintoinen jatkotutkimustehtävä.

LÄHTEET

Hentinen, 2007. Valmiiden taidetöiden tarkastelu ja reflektio. Teoksessa Rankanen M., Hentinen H. & Mantere M-H. : Taideterapian perusteet. Kustannus Oy Duodecim.

Hintsala, S. 1997. Tuettua vuorovaikutusta. Selkoryhmän ohjaajan opas Helsinki: Hakapaino Oy.

Hintsala, S. 1994. Kehitysvammaisten kuvataidetoiminta. Kuvataidetoiminnan merkityksen tarkastelu. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes P., Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Karisto.

Ikonen, O., 1999. Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja miten? 2. korjattu painos. Helsinki: Hakapaino Oy.

Isomäki, A., 2006. Aurinko ja kolme kuuta. Kehitysvammaiset taidekentän laidalla. Helsinki: Art-Print Oy.

Isomäki, J. 2004. Kehitysvammaisuus, mielisairaus, luovuus. Teoksessa Taju 2004. Sivusta katsoen. Hyvinkään museon julkaisuja no 24. Savio: Savion kirjapaino.

Itkonen, S., 2008. Mikä mahtava mörkö! Poimintoja kehitysvammaisten taiteesta. Hämeenlinna: Karisto.

Kaski, M., Manninen M. & Pihko H. 2009. Kehitysvammaisuus. 4. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Kiipula. 2010.
<http://www.kiipula.fi>. Viitattu 19.2.2010.

KuvaOps 2006. Ryhmäkohtainen opetussuunnitelma 2006. Kuvataidepainotteinen työhön ja itsenäiseen elämään valmentava opetus ja ohjaus. KUVA. Hämeenlinna. Valmentava II.

Mikkonen, R. & Sainio A. 2002. Hännätön kissa. Tampere: Tammerpaino.

Niikko, A. 2000. Portfolio oppimisen avartajana. Tampere: Tammi.

Räsänen, M. 2000. Sillanrakentajat. Kokemuksellinen taiteen ymmärtäminen. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Sava, I. & Vesänen-Laukkanen, V. 2004. Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Juva. WS Bookwell Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. painos. Lavia: Tammi.

Turunen, V. 2008. Kaikilla höysteillä. Kirsikoti ry.

Valokuvat opinnäytetyössä: valokuvaaja Maritta Kärki.

TEKIJÄ: _____ PVM: _____

TEOKSEN NIMI: _____ KOKO: _____

TEKNIikka: _____

KERRON TEOKSESTANI:

OMA ARVIO TEOKSESTANI:

MITÄ OLEN TEHNYT ENNEN KUVA-KOULUTUSTA:

☐ MAALAUSTA	☐ PIIRUSTUSTA
☐ KERAMIikkaAA	☐ GRAFIIKKA
☐ VALOKUVAUSTA	☐ _____

MISSÄ OLEN OPISKELLUT KUVATAIDETTA: _____

MITÄ HALUAN OPPIA KUVA-KOULUTUKSESSA: _____

TEKIJÄ: _____ PVM: _____

TEOKSEN NIMI: _____ KOKO: _____

TEKNIikka: _____

TEEMA:
KERRON TEOKSESTANI:

OMA ARVIO TEOKSESTANI:

MITÄ OLEN OPPINUT: _____

MITÄ HALUAN OPPIA LISÄÄ: _____

KUVARYHMÄLÄISEN KOMMENTTI: _____

OPETTAJAN PALAUTE: _____

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO**Ryhmänohjaaja****KUVATAIDEOPETUS****Taideopetuksen sisältö.**

- Mitä tehdään?
- Tekniikat.

Opetusmenetelmät.

- Miten tehdään?
- Prosessi.

Tavoitteet.

- Miksi tehdään?
- Taide, itseilmaisu jne.

Miten kehittyminen näkyy:

- opiskelijassa/työssä?

Teoria.

- Taustateoria mihin opetus nojautuu.

PORTFOLIO**Miten portfolio toimii käytännössä?**

- Oppimispäiväkirja ja kaavakkeet.

Kaavakkeen täyttäminen ja keskustelut.

- Toimivuus.

Havainnot opiskelihoista:

- Kehittyminen portfolioon käytössä.

Toiveet portfolioista.

- Esim. tavoitteet, sisältö, osastot.

Teema-luokittelun toiveet.

- Aiheet.

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO**Taidemaalauksen opettaja****TAIDEMAALAUUS****- Taideopetuksen sisältö.**

- Mitä tehdään?
- Tekniikat.

- Opetuksen menetelmät.

- Miten tehdään?
- Käytännön opetus.

- Taideopetukset tavoitteet.

- Miksi tehdään?
- Tekniikka / itseilmaisu / itseohjautuvuus jne.

- Miten kehittyminen näkyy:

- opiskelijassa / työssä?

PORTFOLIO**- Miten tekeminen lähtenyt käyntiin?**

- Töiden valitseminen.

- Toiveet portfolioista.

- Sisältö, tavoite.
- Näyteportfolio / kehittymisen portfolio.

- Portfolion sisältö maalausopetuksen suhteen.

- Luonnoksia, valokuvia jne.

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Opiskelija

- Oletko ennen tehnyt kansiota, johon olisit kerännyt omia töitä?
- Mitä mieltä olet omasta kansiosiasi? Miltä tuntuu tehdä omaa kansiota?

Kaavakkeiden täyttö. (Näytän kaavakkeet)

- Mikä on ollut helppoa?
- Mikä on ollut mukava tehdä?
- Mikä on ollut vaikeaa?
- Mikä on ollut vaikea ymmärtää?

Portfolio-keskustelut.

- Miltä tuntuu kertoa omasta työstä?
- Mikä on ollut mukavaa keskusteluissa?
- Mikä on ollut vaikeaa (ymmärtää) keskusteluissa?
- Miltä tuntuu antaa palautetta opiskelukaverin työstä?
- Miltä tuntuu saada palautetta omasta työstä?

Oppimispäiväkirja

- Miltä tuntuu kirjoittaa oppimispäiväkirjaa?
- Mikä siinä on mukavaa?
- Mikä on vaikeaa?

Oppiminen

- Huomaatko että joku asia sujuu nyt paremmin portfolion teossa?
- Onko joku helpompaa kuin aluksi?
- Huomaatko että olet oppinut jotain uutta?

Sisältö

KUVAN PORTFOLIOMALLI

Maritta Kärki
HAMK Opinnäytetyö
2010

KUVAN Portfolio

Ohjeiden sisällysluettelo

- KUVAN portfolio3
- Portfoliokansion sisältö4
- Alkukaavake5
- Peruskaavake6
- Tehtävä äidinkielen tunneille7
- Taidemaalauksen kaavakkeet8
- Taidenäyttely kaavake9
- Lopputyön suunnittelukaavake10
- Lopputyön arviointikaavake11
- Portfolion arviointikaavake12

- KUVA:n portfolio on prosessiportfolio.
- Portfolio sisältää opiskelijoiden onnistuneita töitä ja luonnoksia.
- Työt kootaan kansioon valmistumisjärjestyksessä, ei tekniikan mukaan.
- Työt valikoidaan yhdessä opiskelijan kanssa, vähintään kaksi työtä kuukaudessa.
- Töiden valokuvaus opiskelijalle, esim. valokuvauksen harrastajalle.
- Töiden mittaus matematiikan tunneille.
- Alussa perehdytys portfoliotyöskentelyyn.
Kerrotaan portfolioista ja oppimispäiväkirjasta.
- Portfoliotyöskentely aloitetaan oppimispäiväkirjan käytöllä.
- Portfolioista tehdään yksilöllinen, sisältäen kuvia ja luonnoksia, valokuvia työskentelystä ja näyttelydokumentteja.

KESKUSTELUT

- Keskusteluille varataan aika äidinkielen tunneilta, 1 h/kerta.
- Keskustelu vähintään 2 kertaa/kuukaudessa.
- Keskusteluissa kerrataan ensin työn prosessi.
Tämän jälkeen jokainen kertoo vuorollaan työstään.
Opiskelija kirjoittaa kuvastaan ja arvioi työtään.
- Opiskelija kehittää suullista ja kirjallista ilmaisuaan sekä sosiaalisia taitojaan.

Keskusteluissa tärkeää havainnoida opiskelijoita, heidän oppimisprosessiaan ja tapaa kertoa omasta työstään. Keskusteluihin tulee luoda kiireetön ilmapiiri. Jokaiselle opiskelijalle annetaan mahdollisuus kertoa omasta työstään omalla tavallaan. Kysymykset tärkeitä, ne tulee määritellä valitun kuvan tavoitteiden mukaan.

OPPIMISPÄIVÄKIRJA

- Oppimispäiväkirjaan opiskelija tekee havaintoja oppimisestaan.
- Kysymyksiä ovat: *Mitä tänään teit? Mitä teit eilen? Mitä teet huomenna?*
- Oppimispäiväkirjan päätavoite muistin harjoittaminen.
- Oppimispäiväkirjaa käytetään myös luonnoskirjana.

Oppimispäiväkirjan käytöllä aloitetaan portfoliotyöskentely. Opiskelijat tutustuvat oman oppimisen tarkasteluun. Oppimispäiväkirjaa täytetään vähintään kerran viikossa. Oppimispäiväkirja otetaan mukaan taidenäyttelyihin, jolloin siihen voi tehdä merkintöjä ja luonnoksia. Oppimispäiväkirja toimii myös luonnoskirjana muilla retkillä. Oppimispäiväkirja on henkilökohtainen oppimisen päiväkirja.

1. Aloitustehtävä

- Opiskelija tekee kansioon aloitussivun.
- Suunnittelee ja valmistaa kansion ulkoasun mieleisekseen.

2. Aloituskavake

- Opiskelija tuo työn jonka tehnyt ennen KUVA-koulutusta.
- Harjoittelee kuvasta kertomista ja kirjoittamista.

3. Peruskavake

- Opiskelija kertoo työstään ja kirjoittaa siitä.
- Harjoittelee kuvasta kertomista ja kirjoittamista.
- Harjoittelee palautteen antamista ja vastaanottamista.
- Kehittää sosiaalisia taitojaan.

4. Näyttelyt - osasto

- Kavake, jonka opiskelija voi täyttää näyttelyssä valitsemansa työn pohjalta.
- Osastoon lehtileikkeitä, kuvia töistä.

5. Lopputyö

- Opiskelija suunnittelee ja valmistaa yhden työn omavalintaisesti.
- Opettelee oman työn suunnittelua ja valmistusta itsenäisesti.
- Täyttää suunnittelukaavakkeen ja arviokaavakkeen.

6. Loppuarvio

- Opiskelija täyttää loppuarviokaavakkeen.
- Arvioi omaa työskentelyään KUVA:lla.
- Vertaa aloituskavaketta ja loppuarviota.
- Pohtii, mitä on vuoden aikana oppinut.

TEKIJÄ: _____

PVM: _____

TEKNIikka: _____

KOKO: _____

TEOKSEN NIMI: _____

KERRON TEOKSESTANI:

Ohjeet:

- *Opiskelija tuo yhden työn jonka tehnyt ennen Kuva-koulutusta.*
- *Opiskelija kertoo vuorollaan kuvastaan.*
- *Harjoittelee omasta kuvasta kertomista ja kaavakkeen täyttöö.*
- *Määrittelee mitä haluaa oppia Kuvalla.*

OMA ARVIO TEOKSESTANI:

MITÄ OLEN TEHNYT ENNEN KUVA-KOULUTUSTA:

MAALAUSTA PIIRUSTUSTA

KERAMIKKAA GRAFIKKAA

VALOKUVAUSTA MOSAIKKIA

MUUTA _____

MISSÄ OLEN TEHNYT KUVATAIDETTA:

PERUSKOULUSSA TAIDEKERHOSSA KOTONA _____

MITÄ HALUAN OPIA KUVA-KOULUTUKSESSA:

TEKIJÄ: _____

PVM: _____

TEKNIikka: _____

KOKO: _____

TEOKSEN NIMI: _____

TEEMA:

KERRON TEOKSESTANI:

- Työ valitaan yhdessä opettajan kanssa.
- Vähintään kaksi työtä/kuukaudessa.
- Työn mittaus matematiikan tunnille.
- Työn valokuvaus opiskelijalle.
- Teema työn tavoitteiden mukaan.
- Ensin keskustellaan yleisesti työn teosta, prosessista.
- Jokainen kertoo vuorollaan omasta työstään.
- Täytetään kaavake.
- Palaute opiskelukaverilta ja opettajalta luetaan ääneen.
- Nimen keksimiseen kysymys: Mitä sinä kuvassa näet?

OMA ARVIO TEOKSESTANI:

MITÄ UUTTA OLEN OPPINUT: _____

MIKÄ OLI HELPPOA: _____

MIKÄ OLI VAIKEAA: _____

HALUANKO TEHDÄ TÄLLAISIA TÖITÄ LISÄÄ:

OPISKELIJAN PALAUTE:

OPETTAJAN PALAUTE:

Kuvan kuvailu, nimen keksiminen kuvalle.

Kuvien kuvailun kautta opiskelija syventää tietoaan kuvansa keskeisestä sisällöstä ja löytää nimen kuvalleen.

Kuvien kuvailuun voi kokeilla myös fenomenologista kuvailua, jossa kysymyssarjojen kautta tutustutaan kuvaan. Fenomenologinen kuvatarkastelu on kehitetty taideterapian piirissä, mutta tätä kuvailumuotoa voi kokeilla myös KUVA-ryhmässä. Fenomenologisen kuvailun keskeinen tavoite on kommunikaation synnyttäminen asiakkaan subjektiivisten kokemusten ja hänen taideteostensa välillä. Kuvailun avulla havainnoidaan työskentelyprosessia ja sen tutkimisen kautta annetaan merkitys lopputulokselle. Lopuksi kuvan merkitys liitetään osaksi omaa elämää. Fenomenologinen kuvailu alkaa yksinkertaisesta kysymyksestä *Mitä sinä näet?* Kysymyksen avulla korostetaan tekijän omaa subjektiivista näkemystä kuvasta. Tässä korostetaan myös ihmisen yksilöllisyyttä, jokainen näkee taideteoksen omalla tavallaan.

Kuvailua voi kokeilla myös portfoliokeskusteluissa. Kun opiskelijoille tuottaa vaikeuksia keksiä kuvalleen nimeä, voi avaavana kysymyksenä olla: **Mitä sinä kuvassa näet?**

Kuvailua voi kokeilla myös äidinkielen tunneilla erillisenä tehtävänä. Tehtävässä työskentelyprosessi sanallistetaan esteettisen analyysin neljän askelman kautta:

1. Työn ”pinta”.

Mitä näet valmiissa työssä?

Kuvaillaan työn pintaa ja rakennetta, esim. muotoja, värejä jne.

2. Muodon antaminen.

Mitä tavoittelit? Mihin pyrit?

3. Tekemisen kokemus.

Mitä teit? Mitä koit? Mitä aistit? Mitä tunsit?

Kuvataan sitä mitä ilmaisun aikana konkreettisesti tapahtui.

4. Merkityksen anto.

Mitä työ sanoo? Millä tavalla se on tärkeä?

Lähde:

Hentinen. 2007. Valmiiden taidetöiden tarkastelu ja reflektio. Teoksessa Rankanen M., Hentinen H., Mantere M-H. : Taideterapian perusteet. Kustannus Oy Duodecim.

Taidemaalauksen kaavakkeet

Liite 5/8

Taidemaalauksen tuntien kaavake, jonka opettaja täyttää.
Käytetään portfoliokeskusteluissa äidinkielen tunneilla.

TAIDEMAALAUUS

PVM: _____

MAALAUKSEN TEEMA: _____

MAALAUKSEN TAVOITE: _____

AIHEPIIRIT JOITA KÄSITELTY TUNNEILLA: _____

Opiskelija täyttää kaavakkeen maalauksesta, joka on valittu portfolioon.
Kaavake toimii muistin tukena portfoliokeskusteluissa äidinkielen tunneilla.

TEKIJÄ: _____ **PVM:** _____

AIHE: _____

OMA ARVIO TEOKSESTANI:

MIKÄ OLI HELPPOA: _____

MIKÄ OLI VAIKEAA: _____

TEKIJÄ: _____

PVM: _____

TEKNIikka: _____

KOKO: _____

TEOKSEN NIMI: _____

KERRON TEOKSESTA:

Ohjeet:

- *Opiskelija valitsee itsenäisesti taidenäyttelystä yhden työn.*
- *Opiskelija kirjoittaa työstä oppimispäiväkirjaan.*
- *Opiskelija kertoo työstä portfolio-tunneilla, käyttäen muistin tukena oppimispäiväkirjaa.*

OMA ARVIO TEOKSESTA:

MIKSI VALITSIN TÄMÄN TYÖN: _____

MIKÄ TÄSSÄ TYÖSSÄ ON PARASTA: _____

MIELIPITEENI TAIDENÄYTTELYSTÄ:

TEKIJÄ: _____

PVM: _____

VALITSEMANI TEKNIikka: _____

VALITSEMANI AIHE: _____

NÄIN TEEN TYÖN:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

TEKIJÄ: _____

PVM: _____

TEKNIikka: _____

KOKO: _____

TEOKSEN NIMI: _____

KERRON TEOKSESTANI:

Ohjeet:

- *Opiskelija arvioi omaa työtään.*
- *Opiskelija kertoo työn teon prosessista.*
- *Opiskelija arvioi omaa osaamistaan.*

OMA ARVIO TEOKSESTANI:

MITÄ OPIN TÄSSÄ TYÖSSÄ: _____

MIKÄ OLI HELPPOA: _____

MIKÄ OLI VAIKEAA: _____

OPISKELIJAN PALAUTE:

OPETTAJAN PALAUTE:

TEKIJÄ: _____

PVM: _____

KERRON TÖISTÄNI KUVALLA:

Ohjeet:

- *Opiskelija kertoo mikä tekniikka oli hänelle mieleinen.*
- *Opiskelija kertoo mikä tekniikka oli hänestä vaikeaa.*
- *Opiskelija kertoo mistä työstä portfoliossa pitää eniten.*
- *Opiskelija kertoo jonkin tärkeän muiston, liittyen kuvataidetunteihin.*

OMA ARVIO TÖISTÄNI:

MITÄ OLEN TEHNYT KUVA-KOULUTUKSESSA:

MAALAUSTA

PIIRUSTUSTA

KERAMIKKAA

GRAFIKKAA

VALOKUVAUSTA

MOSAIKKIA

MUUTA _____

MITÄ OPIN KUVA-KOULUTUKSESSA:

TULEVAISUUDEN TOIVEENI:

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTAJAN PALAUTE

Toimeksiantaja	Kiipulan ammattiopisto / Kuvataidepainotteinen valmentava koulutus/ Maria Haataja
Opiskelija	Maritta Kärki
Koulutusohjelma	Ohjaustoiminnan koulutusohjelma
Opinnäytetyön aihe	Kuvallisen kasvun portfolio

Toimeksiantajana annan lausunnon opinnäytetyöstä huomioiden mm. seuraavia osa-alueita:

Tavoitteen saavuttaminen, tuloksen käyttökelpoisuus, osaaminen ja johtopäätökset, tekijän aktiivisuus

Opiskelija Maritta Kärjen opinnäytetyö vastaa hyvin alan ajankohtaisiin kehittämishaasteisiin. Maritta Kärki on ansioituneesti tarttunut käyttökelpoiseen menetelmään ja lähtenyt soveltamaan sitä erityisopetuksen tarpeita palvelevaksi. Hän on kehittelemässään portfoliomallissa ottanut onnistuneesti huomioon erityisoppijan tarpeet ja pyrkinyt laatimaan portfoliokaavakeista ja niihin liittyvistä tehtävistä selkeitä ja konkreettisia. Maritta Kärki on osoittanut ammattitaitoa oivaltamalla portfolion mahdollisuudet erityisopiskelijan oppimisen tukemisessa. Malli sopii hyvin valmentavan koulutuksen tavoitteisiin.

Mallia kehittäessään opiskelija on osoittanut aktiivisuutta ja hyviä yhteistyötaitoja niin opiskelijoiden kuin henkilökunnankin kanssa. Hän on saavuttanut opiskelijoiden keskuudessa luottamuksen, joka on mahdollistanut mallin kehittämisen. Hän on myös osoittanut taitoa tarkastella kriittisesti omaa toimintaansa ja kyennyt näin parantelemaan kehittämäänsä portfoliomallia edelleen matkan varrella.

Opinnäytetyön tarkoituksenmukaisuutta kuvanee parhaiten se, että tulemme opetuksessamme käyttämään Maritta Kärjen kehittämää portfoliomallia myös jatkossa.

Päiväys ja työn toimeksiantajan allekirjoitus

13 / 4 2010 *Maria Haataja*
